

จิตรกรรม และ ศิลปวัตถุ

ใน

กรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

294.31875

๗528๙

ราคาเล่มละ ๒๐ บาท

กรมศิลปากร

จิตรกรรม และ ศิลปวัตถุ

ใน

กรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้วยอักษรนิพนธ์นาการ
จาก...
ดุษฎีบัณฑิต

จิตรกรรมและศิลปวัตถุ

ใน

กรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรมศิลปากร

รวบรวมจัดพิมพ์ครั้งแรก

จำนวน ๑๐๐๐ ฉบับ

เลขที่

313

296.31875

เลขหมู่

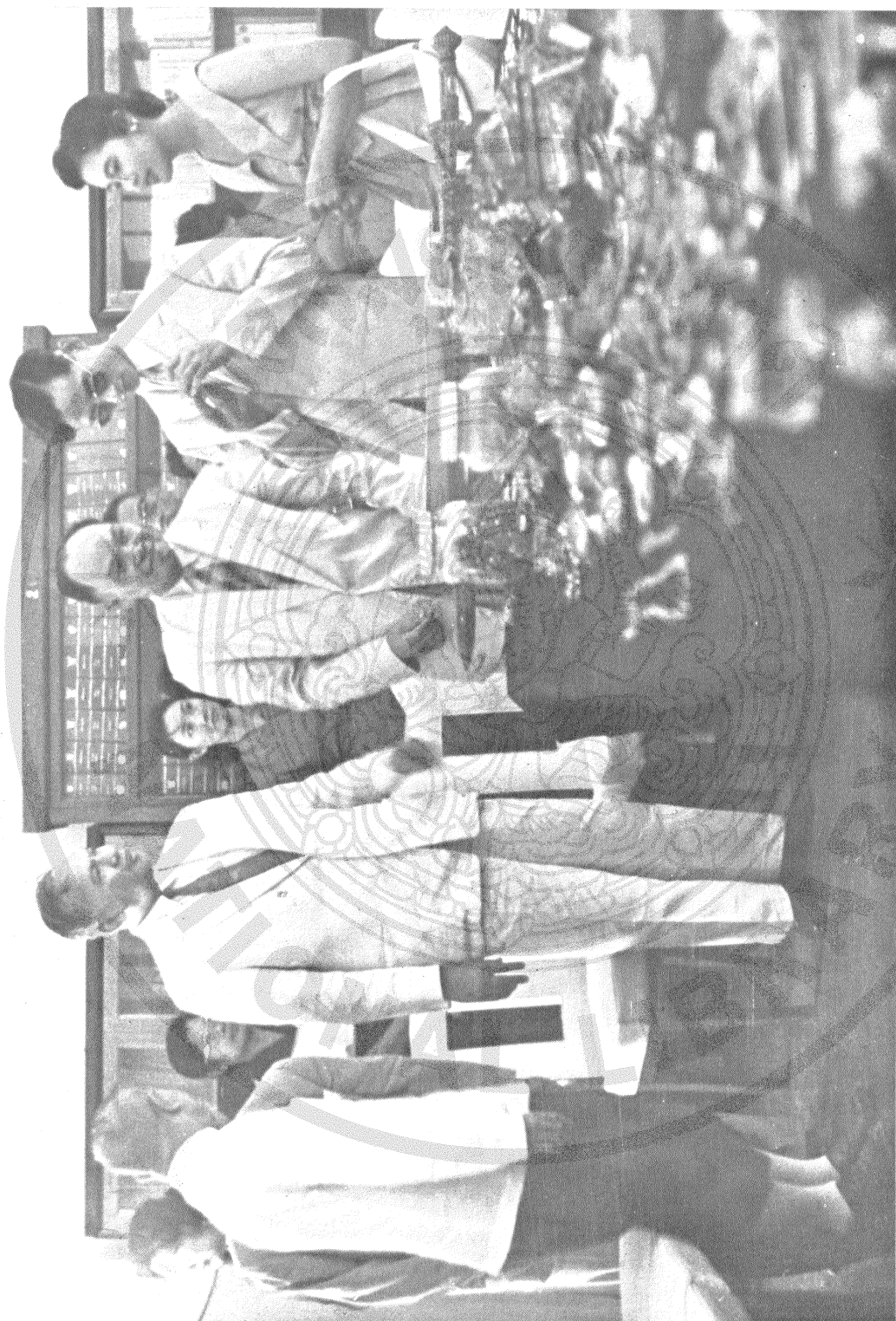
๗528 ค

เลขทะเบียน

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111004043814

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
 เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรที่ปลูกผักและใบชา ณ สวนหลวงพระบาง กรุงเทพมหานคร
 ณ กองกักกับการตำรวจนครบาล จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๐๐

คำนำ

เมื่อได้ทราบจากคำบอกเล่าและจากรายงานการเปิดกรุ ของรองอธิบดีกรมศิลปากร ข้าพเจ้าก็พิจารณาเห็นว่า การที่ได้พบภาพจิตรกรรมและศิลปโบราณวัตถุ ในกรุภายใน องค์พระปรางค์วัดราชนิมมานะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครึ่งนี้ อาจเป็นหลักฐานในการศึกษา ค้นคว้าความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าจึงเชิญชวนท่านผู้รู้หลาย ท่าน มี นายเกษม อินทโกศัย รองอธิบดีกรมศิลปากร, ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี คณบดีคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, หลวงบริบาลบุรีรัตน์ ภาณุทวารวิเศษ, นายแสง มนวิทูร หัวหน้าแผนกหอสมุดและ กองวรรณคดีและ ประวัติศาสตร์, นายจำรัส เกียรติก้อง หัวหน้าแผนกสำรวจ กองโบราณคดี เป็นต้น ขอให้ ไปช่วยกันพิจารณาคุณภาพจิตรกรรมที่ผนังกรุ กับขอให้ช่วยกันตรวจสอบศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ ที่ยังเก็บรักษาอยู่ ณ สถานที่ดังกล่าว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๓๓ ตุลาคม ๒๕๐๐ ซึ่งในวันนั้น แต่ละท่านได้ร่วมพิจารณาให้ข้อคิดเห็นและโต้เถียงกันอยู่จนเกือบ ๒๔.๐๐ น. เมื่อ เป็นที่พอใจแล้ว จึงพากันเดินทางกลับพระนคร แล้วข้าพเจ้าได้ขอแรงทุกท่านให้ช่วยเขียนบทความ บ้าง แผนผังและภาพถ่ายบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าของท่านผู้สนใจในภาค ต่อไป ดังที่ได้นำมาพิมพ์ไว้ในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งอาจเป็นได้ว่า เรื่องราวและบทความ เกี่ยวกับการค้นพบใหม่ ในหนังสือเล่มนี้ ได้เปลี่ยนแปลงทฤษฎีทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดี ตามที่กำหนดกันไว้แต่ก่อนไปบ้าง ไม่มากนักน้อย และอาจถือได้ว่าเป็นความก้าวหน้า ทางวิทยาการส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการค้นพบพระนครศรีอยุธยา

ศิลปโบราณวัตถุที่ขุดพบจากกรุนี้ ภาพจิตรกรรมที่ผนังกรุนี้ เป็นสมบัติอันมีค่ายิ่ง สำหรับชาติไทย และมีคุณค่าแก่การศึกษาประวัติศาสตร์, โบราณคดี และ ความรู้เกี่ยวกับ ประเพณีแห่งชีวิตประจำวันของไทยในสมัยอดีต อยู่เป็นอันมาก โดยเฉพาะภาพจิตรกรรมผนังกรุ แม้ในขณะนี้จะได้ช่วยกันตรวจสอบและรักษาไว้ในคนแล้ว ว่าเป็นภาพเขียนดีเรื่องชาดกกับเรื่อง พุทธประวัติ แต่ก็ยังมีหลักฐานทางจิตรกรรมที่ควรรักษาไว้เป็นแนวทางศึกษาค้นคว้า หรือ เรื่องราวชาดกและพุทธประวัติในตัวเอง แม้เราจะได้ศึกษาค้นคว้าทราบเรื่องพระอศิตพุทธแล้ว แต่ ก็ยังภาพอีกหลายตอน ยังมีค่ามากรอพิจารณาวินิจฉัยได้ ว่าเป็นเรื่องราวอันใด ตอนไหน และ เหตุใดจึงเขียนไว้เช่นนั้น ข้อสงสัยเหล่านี้จำเป็นต้องช่วยกันพิจารณาค้นคว้าต่อไป ซึ่งรัฐบาล ก็ได้ตระหนักในความสำคัญของการศึกษาดังกล่าวแล้ว จึงได้อนุมัติให้กรมศิลปากร จัดทำมรดกสำหรับเป็นช่องทางที่จะให้ผู้สนใจเข้าไปดูและชมภาพจิตรกรรมภายในกรุในองค์พระ ปรางค์ได้ ซึ่งกรมศิลปากรกำลังดำเนินการจัดสร้างอยู่ในบัดนี้

ตลอดมาจนถึงเวลานี้ เรายังเชื่อและคงความเห็นกันว่า การก่อสร้างพระมหาธาตุ หรือ องค์พระปรมาภิไธยในวัดราชบูรณะ ก็น่าจะเป็นจิตรกรรมภายในกรู ก็น่าจะเป็นบรรจุตั้งของไว้ในกรู นั้น ก็น่าจะเป็นของที่ทำขึ้นไว้ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๑๙๖๗ ถึง ๑๙๙๑ ตามคำกราบทูลเกล้าไว้ในพระราชพงศาวดารและตามที่อนุมานได้จากจารึกอักษรราหรับบนเหรียญทอง โดยไม่มีทางจะเป็นอย่างอื่นไปได้ เพราะเลขศักราชแสดงเป็นหลักฐานไว้เช่นนั้น ซึ่งนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีผู้เคารพหลักฐาน จะพึงตั้งนิยามให้เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ นอกเสียจากว่าจะได้ค้นคว้าพบหลักฐานอื่นใด ซึ่งสำคัญกว่าและมีน้ำหนักกว่า ที่สามารถนำมายืนยันหักล้างหลักฐานเหล่านี้ได้ และเมื่อเราอาจวินิจฉัยและคงความเห็นเป็นอย่างอื่น

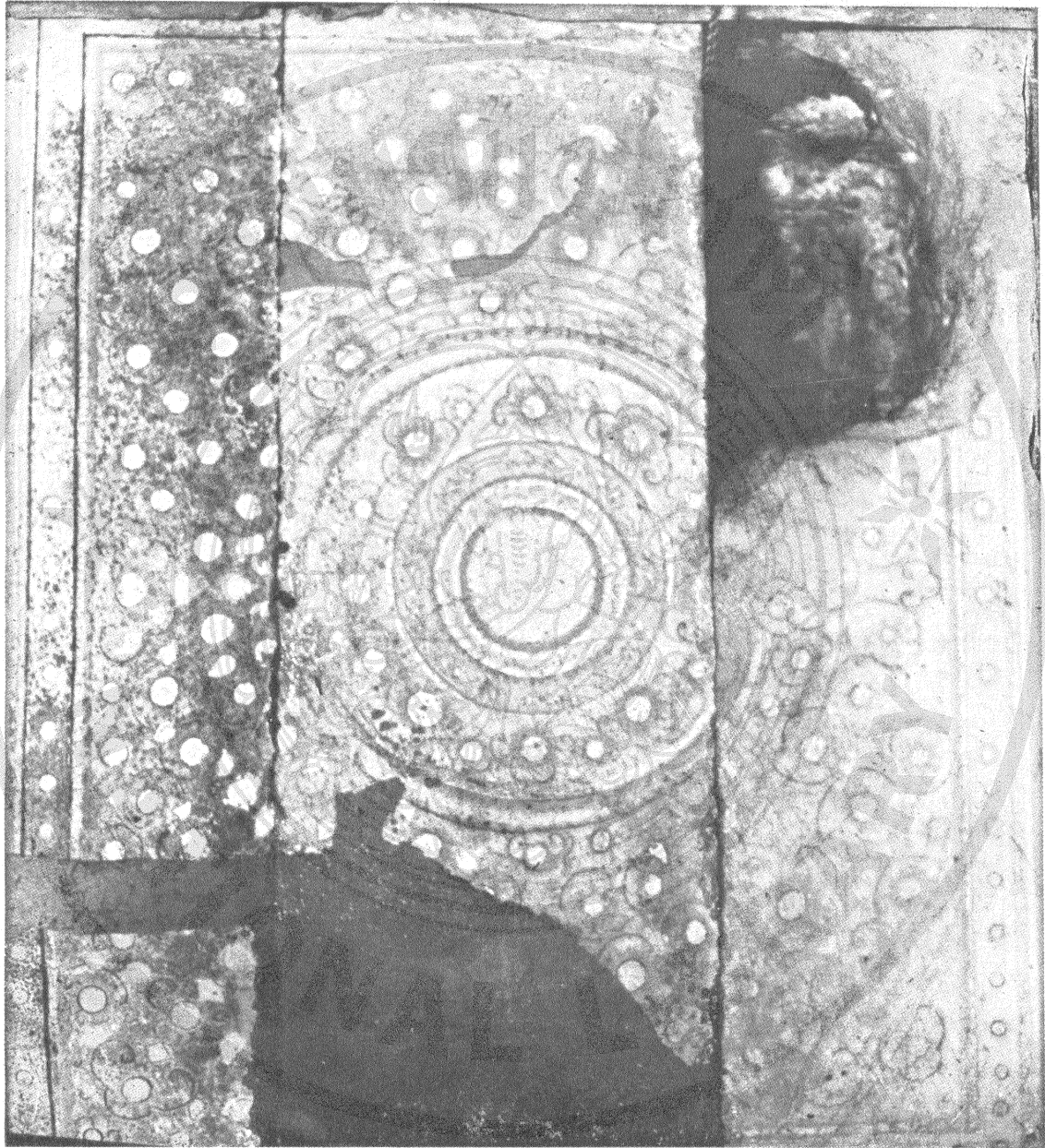
เนื่องในการค้นพบภาพจิตรกรรม และการได้มาซึ่งศิลปโบราณวัตถุ ภายในกรูในองค์พระปรมาภิไธยวัดราชบูรณะครั้งนี้ ในนามของกรมศิลปากร ข้าพเจ้าขอขอบคุณและชมเชยความมีใจหนักแน่นเสียสละของ นายพันตำรวจตรี วุฒิ สมุทรประภูติ ผู้กำกับและเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างยิ่ง ที่ตัดสินใจปฏิบัติหน้าที่รวดเร็วทันที่ทั้งที่ สามารถติดตามจับคนร้ายและนำเอาของกลางที่บรรดาคนร้ายลักไปจากกรู ได้คืนกลับมาเป็นจำนวนมาก หากทำการล่าช้าและไม่ทันที่แล้ว สิ่งของอันมีค่ายิ่งเหล่านี้จะสูญสลายไปโดยไม่มีทางจะได้มาเป็นทรัพย์สินสมบัติของชาติเลย และในโอกาสเดียวกันนี้ ขอขอบคุณผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เอาใจใส่สืบสวนติดตามจับคนร้ายนำมาลงโทษได้ตามกฎหมาย และให้อำนาจแก่ศิลปวัตถุและโบราณวัตถุสถาน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างดียิ่งตลอดมา

ในที่สุด ขอแสดงความขอบคุณนายภุชงค์ อินทโกสีย์ รองอธิบดีกรมศิลปากร ที่เอาเป็นธุระในการปฏิบัติงานการเปิดกรูและชี้แจงให้ทราบหลักฐานข้อเท็จจริงอื่นๆ ขอขอบคุณศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี คณบดีคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้ร่วมไปพิจารณาภาพจิตรกรรมในกรูและศิลปวัตถุที่ค้นพบ แล้วเขียนบทความเรื่อง “การค้นพบจิตรกรรมไทยครั้งใหม่” ขอขอบคุณหลวงบริบาลนันทิรักษ์ ภัณฑารักษ์พิเศษ ซึ่งได้ร่วมไปพิจารณาภาพและสิ่งของที่ค้นพบในกรู แล้วเขียนเรื่อง “ปฏิมากรรมสมัยอยุธยา” ขึ้นไว้ เป็นทางคลี่คลายทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี, ขอขอบคุณนายแสง มนวิทูร หัวหน้าแผนกหอวรรณคดี กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ ที่ได้ร่วมพิจารณาภาพจิตรกรรมภายในกรูแล้วช่วยค้นคว้าเขียนเรื่อง “พระอภัยมณี” ไว้เป็นเครื่องประกอบความรู้เกี่ยวกับภาพจิตรกรรมในกรูนั้น, ขอขอบคุณนายชิน ออติ หัวหน้าแผนกวิชาการ กองโบราณคดี ที่ได้ช่วยเขียนอธิบาย “เครื่องประดับเคียน” ดังที่นำมาตีพิมพ์ไว้ในเล่มนี้, ขอขอบคุณนายฉ่ำ ทองคำวรรณ ที่ได้มีแก้ไขจนชาวอ่านอักษรจารึกบนลานทอง บนแผ่นทอง และเหรียญทองกับจารึกหลังพระพิมพ์ที่ค้นพบที่ได้จากกรูนั้น ไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้า, ขอขอบคุณนายจรัส เกียรติก้อง หัวหน้าแผนกสำรวจ กองโบราณคดี ที่ได้ช่วยทำแผนผังและเขียนภาพลายเส้นให้เห็นลวดลายชัดเจนขึ้น, ขอขอบคุณนายเพื่อ หริพิทักษ์ ที่มีอุตสาหะลอกคัดภาพสีจากจิตรกรรมภายในกรูรวม ๒ ภาพสำหรับนำมาตีพิมพ์เป็นตัวอย่างไว้ในสมุดเล่มนี้, ขอขอบคุณนางโนรี รจนะศิลป์ ที่ได้ช่วยเขียนแผนผังแสดงลำดับพระอภัยมณีภายในกรู และขอขอบคุณนายชลหภูมิ ชลาหุเคราะห์ ศิลปินตรี แห่งกองการสังคีต กรมศิลปากร กับ นายปลุก จิระบุญชัย แห่งห้างเจียจี้เซ็ง ที่ได้มีแก้ไขช่วยถ่ายภาพทั้งภาพสีและขาวดำ ให้ไว้เป็นแนวทางศึกษาต่อไป ซึ่งได้คัดเลือกบางภาพนำมาตีพิมพ์ลงไว้ให้ชมในหนังสือเล่มนี้แล้ว.

ธนากร อึ้งลือ

กรมศิลปากร

๖ มกราคม ๒๕๐๑

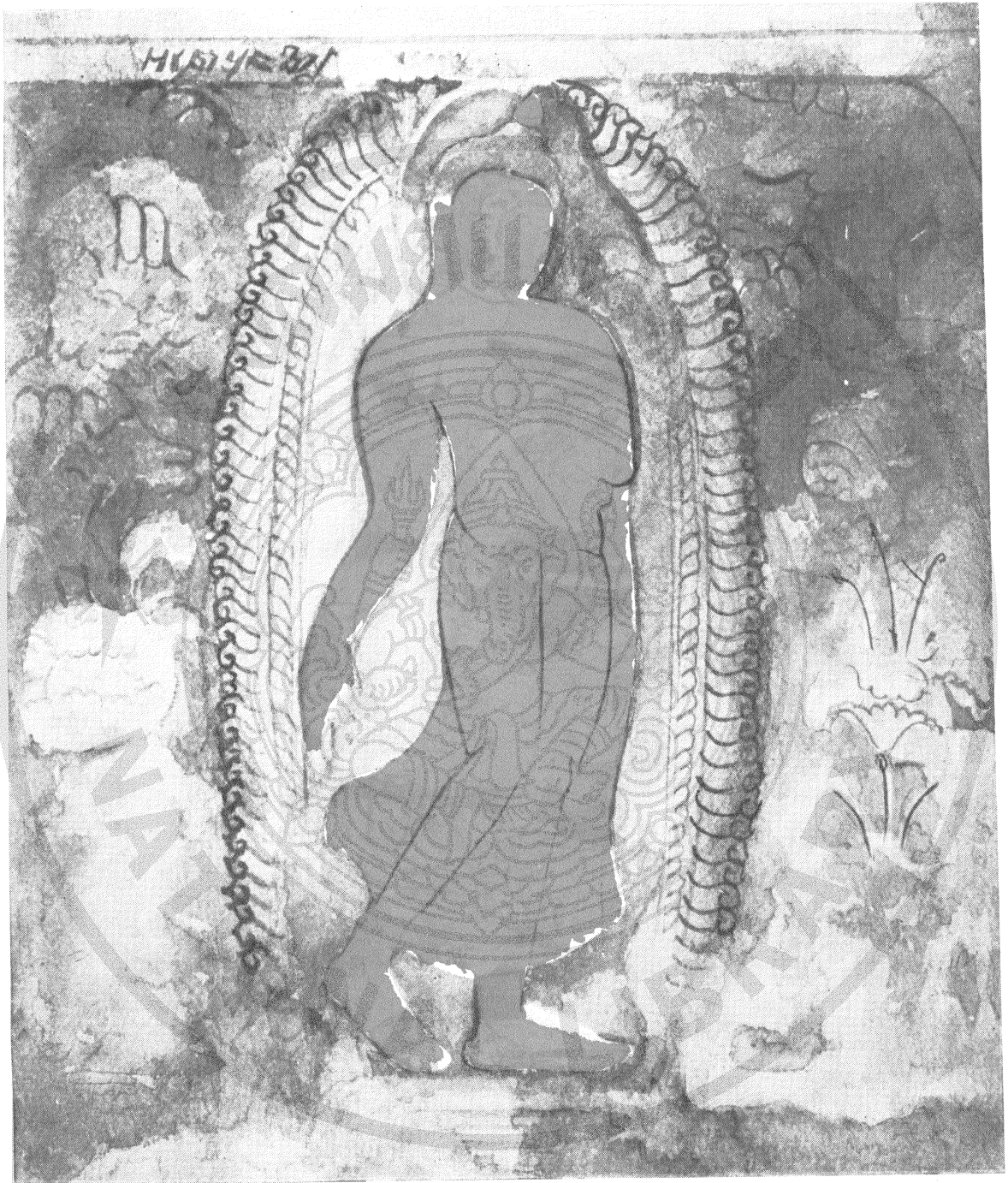

ภาพจิตรกรรม เพดานกรุ ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

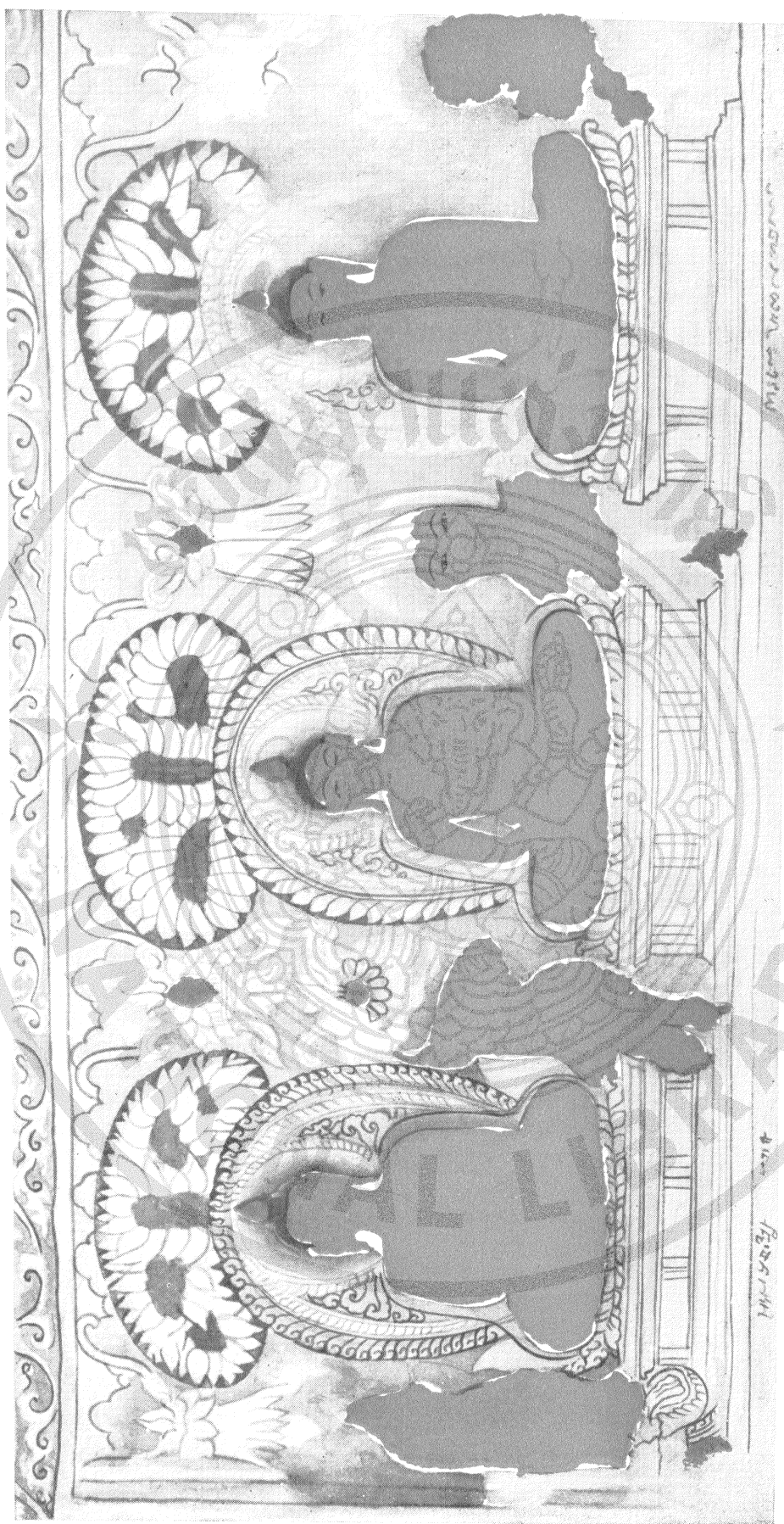

ส่วนหนึ่งของภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุวัดนอกล ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระพุทธรูปปางลีลา
ภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุด้านใต้ ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ
ฝีมือลอกของนายเฟื้อ หริพิทักษ์

พระอดีตพุทธ ภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุด้านใต้ ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โปรดสังเกตรอยมือของช่างที่ช่วยกันขุดค้นได้ว่า “อโนมทสสี” ต่อไปอีกเป็น “ปทุโม” และ “นารโท”
ผู้ขุดลอกของนายเพื่อ หรรพักษ์

สารบัญเรื่อง

คำนำ	หน้า ๕
๑. ลำดับพระมหากษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา ตอนแรก	หน้า ๑๓
๒. สภาพปัจจุบันของวัดราชบูรณะ ของ นายมานิต วลัทธิโกดม	หน้า ๑๕
๓. รายงานการเปิดกรุพระปรารักษ์ วัดราชบูรณะ ของ นายกฤษณ์ อินทโกศัย	หน้า ๒๒
๔. การค้นพบจิตรกรรมไทยครั้งใหม่ ของ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี	หน้า ๒๕
๕. ปณิมากรรมสมัยอยุธยา ของ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์	หน้า ๓๖
๖. เรื่อง พระอติตพุทธ ของ นายแสง มนวิตร	หน้า ๔๒
๗. เครื่องประดับเศียร ของ นายชิน อภัยดี	หน้า ๕๔
๘. คำอ่านจารึก ของ นายน้ำ ทองคำวรรณ	หน้า ๖๐
(๑) คำอ่านจารึกฐานทองอักษรขอม	หน้า ๖๐
(๒) คำอ่านจารึกอักษรจีนบนแผ่นทอง	หน้า ๖๐
(๓) คำอ่านจารึกอักษรอาหรับบนเหรียญทอง	หน้า ๖๑
(๔) คำอ่านจารึกอักษรไทยและขอมหลังพระพิมพ์ตึก	หน้า ๖๓
๙. เครื่องราชูปโภค	หน้า ๖๔

สารบัญรูป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
ทอดพระเนตรศิลปวัตถุ และโบราณวัตถุ ที่ได้จากกรณีองค์พระปรมาภิไธยราชบูรณะ

	หน้า		หน้า
ภาพจิตรกรรมเพดาน	๗	พระพิมพ์ดิบ ปางมารวิชัย มีเรือนแก้วลักษณะ	หน้า
ส่วนหนึ่งของภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุด้านตะวันออก	๘	ต่าง ๆ แบบสมัยอุทอง รุ่นที่ ๓	๗๖
พระพุทธรูปปางลีลา ฝาผนังกรุด้านใต้	๘	พระพิมพ์ทองแบบสมัยอุทอง รุ่นที่ ๑ และรุ่นที่ ๒	๗๗
พระอดีตพุทธ ฝาผนังกรุด้านใต้	๑๐	พระพุทธรูปปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ สมัยอุทอง	
แผนผังแสดงลักษณะและชื่อส่วนต่าง ๆ ของพระ-		รุ่นที่ ๑	๗๗
ปรารภ	๑๕	พระพุทธรูปปางประทานอภัยแบบสมัยอุทองรุ่นที่ ๑	๗๗
แผนผังหมายเลข ๑ ผังวัดราชบูรณะ	๑๘	พระพุทธรูปปางลีลา แบบสมัยอุทอง รุ่นที่ ๑	๗๗
แผนผังหมายเลข ๒ พระปรารภ วัดราชบูรณะ		พระพุทธรูปปางมารวิชัย แบบสมัยอุทอง รุ่นที่ ๒	๗๗
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๒๓	พระพิมพ์ทองปางมารวิชัย มีพระอัครสาวกซ้าย-ขวา	
แผนผังหมายเลข ๓ แสดงที่ตั้งของกรุ ๒ ภายใน		แบบสมัยอุทอง รุ่นที่ ๑	๗๘
องค์พระปรารภ ซึ่งมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง		พระพิมพ์ทองปางมารวิชัย แบบสมัยอุทอง รุ่นที่ ๑	
และเพดาน	๒๕	และรุ่นที่ ๒	๗๘
แผนผังหมายเลข ๔ พระอดีตพุทธ	๔๗	เครื่องประดับศีรษะทองสลักกลดลาย ประดับ	
เจดีย์เจ้าอ้ายพระยาและเจ้านายพระยา	๖๗	พลอยมณีสีต่าง ๆ	๗๘
วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๖๗	เครื่องประดับศีรษะทอง เขียนเป็นลายเส้น	๗๘
พระปรารภ วัดราชบูรณะ	๖๘	แสดงวิธีแต่งผมของชาย โดยสันนิษฐาน	๗๘
ภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุด้านเหนือและด้านตะวันออก	๖๘	เครื่องประดับศีรษะทองคำด้วยลวดทอง	๘๐
ภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุด้านใต้และด้านตะวันตก	๗๐	แสดงวิธีประดับศีรษะของสตรี โดยสันนิษฐาน	๘๐
พระเจดีย์ทอง พระเจดีย์แก้วมรกตและพระพุทธรูป		เครื่องประดับศีรษะสตรี เขียนเป็นลายเส้น	๘๐
ทอง ในกรุ ๓	๗๑	ภาพแสดงเครื่องประดับศีรษะเจ้าหญิง ครองกรุงศรี-	
ครอบพระเจดีย์ ๔ ชั้น ในกรุ ๓	๗๑	อยุธยา	๘๑
โต๊ะสัมฤทธิ์ ที่ตั้งสิ่งของ ในกรุ ๒	๗๑	ลานทองจารึกอักษรขอม และถอดตัวอักษรขอม	
พระพุทธรูปอินเดีย แบบปาละ สัมฤทธิ์	๗๒	ตามแบบจารึก	๘๒
พระพุทธรูปปางสมาธิ แบบลังกา สัมฤทธิ์	๗๒	แผ่นทองจารึกอักษรจีน	๘๒
พระพุทธรูปปางมารวิชัย แบบสมัยลพบุรี สัมฤทธิ์	๗๒	เหรียญทองจารึกอักษรอาหรับ	๘๒
พระพุทธรูปปางสมาธิ แบบสมัยลพบุรี สัมฤทธิ์	๗๒	พระแสงดาบฝักทองประดับพลอยมณีสีต่าง ๆ ด้าม	
พระพุทธรูปปางมารวิชัย สมัยอุทอง รุ่นที่ ๒		แก้วมรกตด้วยทอง	๘๓
สัมฤทธิ์	๗๓	พระแสงดาบ เขียนลายเส้นให้เห็นลวดลายชัดเจน	๘๓
พระพุทธรูปปางมารวิชัย สมัยอุทอง รุ่นที่ ๓		พระทวย	๘๓
สัมฤทธิ์	๗๓	พระเต้าทอง หรือ สุวรรณหิงคาร	๘๔
เทวรูปทอง แบบเขมร ฝีมือช่างไทย	๗๓	พระเต้าทอง เขียนลายเส้นให้เห็นลวดลายชัดเจน	๘๔
พระพิมพ์ดิบ ปางลีลา แบบสมัยสุโขทัย	๗๔	กระโถนทองมีฝา	๘๕
พระพิมพ์ดิบ ปางมารวิชัย มีเรือนแก้ว		เครื่องราชูปโภค ทำด้วยทอง	๘๕
แบบสมัยอุทอง รุ่นที่ ๓	๗๔	ข้างทองสลักกลดลาย และประดับพลอยมณีสีต่าง ๆ	๘๖
พระพิมพ์ดิบ ปางเสด็จลงจากดาวดึงส์		ข้างทอง เขียนลายเส้นให้เห็นลวดลายชัดเจน	๘๖
แบบสมัยอุทอง รุ่นที่ ๒	๗๔	พาหุรัด หรือ ทองกร	๘๖
พระตรีภพ มหายาน แบบสมัยลพบุรี	๗๕	แมลงทับทอง	๘๖
พระรัตนตรัย มหายาน แบบสมัยลพบุรี	๗๕	เส้นลวดทอง ด้ามกลบึงหาเลี่ยมทอง สลักกลดลาย	
พระพุทธรูปปางมารวิชัย มีพระอัครสาวกซ้าย-ขวา		ลงยา	๘๖
แบบสมัยอุทอง รุ่นที่ ๓	๗๕	ทองตะเกา หรือ ทองตำเกา	๘๖
		จันทน์มากทอง	๘๖
		เครื่องราชกกุธภัณฑ์จำลอง	๘๘
		กระโถน หรือ พระสุพรรณศรี	๘๘

๑. ลำดับพระมหากษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา

ตอนแรก

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ (พระเจ้าอู่ทอง) ได้ทรงสถาปนาพระนครศรีอยุธยาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๘๓ เพื่อที่จะได้ทราบลำดับรัชกาลของพระมหากษัตริย์ ซึ่งครองกรุงศรีอยุธยาในตอนนั้น จึงขอนำมาดูลำดับดังนี้:-

ราชวงศ์เชียงราย(๑)

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ พ.ศ. ๑๘๘๓-๑๘๙๒ (ก.ศ. ๑๓๔๐-๑๓๖๕)

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๔ (ครั้งที่ ๑) พ.ศ. ๑๘๙๒-๑๘๙๓ (ก.ศ. ๑๓๖๕-๑๓๗๐)

ราชวงศ์สุวรรณภูมิ

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ (พระเจ้าทองทิพย์) พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๘๙๓ (ก.ศ. ๑๓๗๐-๑๓๗๕)

เจ้าทองด้วง ครองราชสมบัติได้ ๗ วัน

ราชวงศ์เชียงราย

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๕ (ครั้งที่ ๒) พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๘๙๔ (ก.ศ. ๑๓๗๕-๑๓๘๐)

สมเด็จพระบรมราชาธิราช พ.ศ. ๑๘๙๔-๑๘๙๕ (ก.ศ. ๑๓๘๐-๑๓๘๕)

ราชวงศ์สุวรรณภูมิ

สมเด็จพระนครินทราธิราช พ.ศ. ๑๘๙๕-๑๘๙๖ (ก.ศ. ๑๔๐๕-๑๔๑๐)

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) พ.ศ. ๑๘๙๖-๑๘๙๗ (ก.ศ. ๑๔๑๐-๑๔๑๕)

เจ้าอ้ายพระยาгинเมืองสุพรรณบุรี เจ้าอ้ายพระยาгинเมืองแพะควักราชา

ในรัชกาลสมเด็จพระนครินทราธิราชนั้น ครั้นได้ตั้งขึ้นไปประทับ ณ เมืองพระบาง (นครสวรรค์) เนื่องในการปราบดาภิเษกในเมืองเหนือ เมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๒ และได้ตั้งกับดงมาพระนครศรีอยุธยาแล้ว ปรากฏตามพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่าในปีนั้นโปรด “ให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เจ้าอ้ายพระยาгинเมืองสุพรรณบุรี เจ้าอ้ายพระยาгинเมืองแพะควักราชา คือ เมืองสวรรค์ เจ้าสามพระยาгинเมืองชัยนาท”

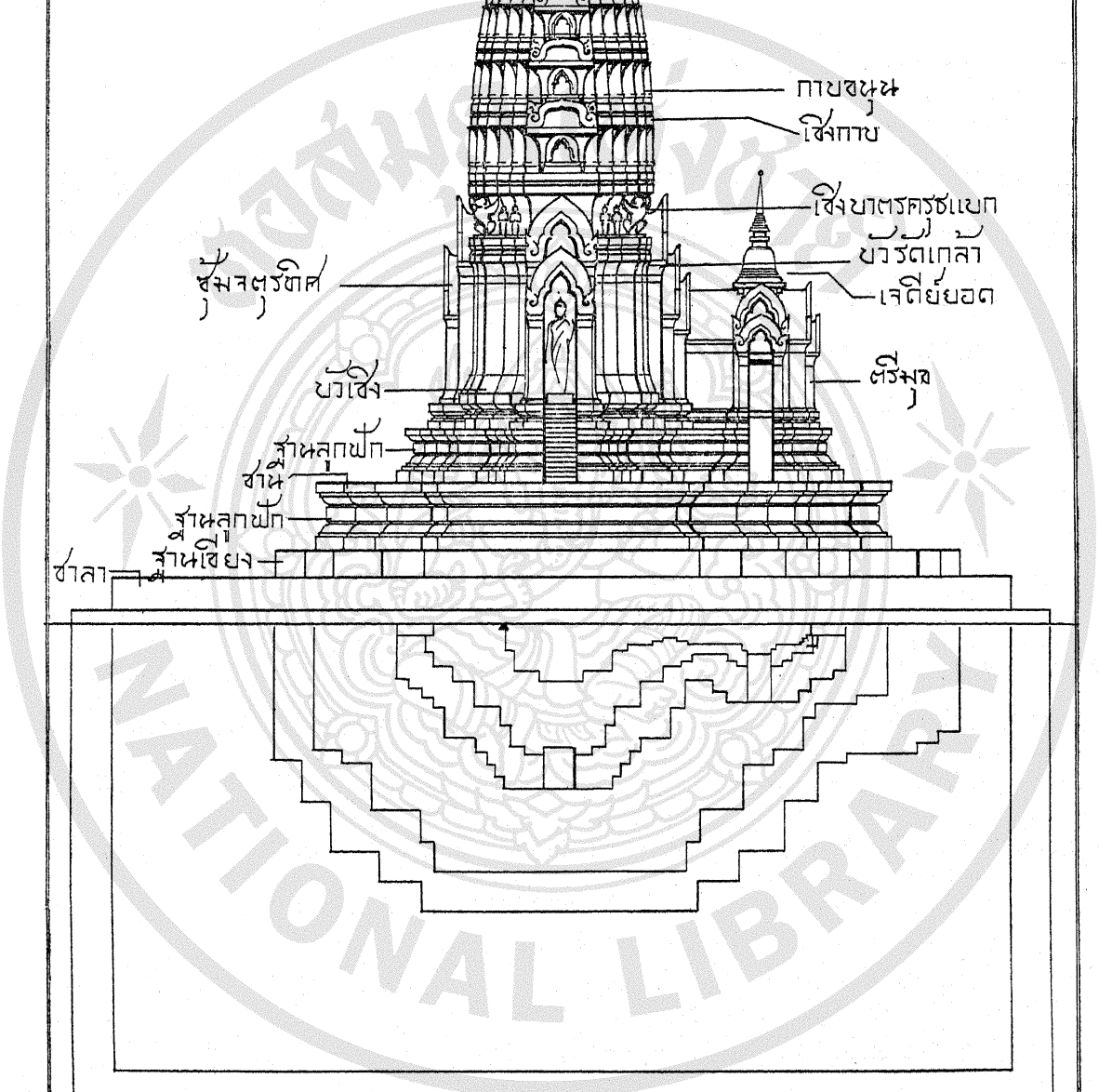
๑. ลำดับรัชกาลและพระราชวงศ์นี้ จากประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย เปลี่ยนเรียกราชวงศ์เชียงรายว่า ราชวงศ์อู่ทอง

สร้างวัดราชบูรณะ

ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ต่อมามีว่า “ศักราช ๗๘๖ (พ.ศ. ๑๙๖๗) มะโรงศก สมเด็จพระอินทราชาเจ้าทรงพระประชวรณฤพาน ครั้นนั้นเจ้าอ้ายพระญาแฉ่เจ้าญี่พระญา พระราชกุมารท่านชนช้างด้วยกัน ณ ดัฟานป่าถ่าน เถิงพิราโดยทั้ง ๒ พระองค์ทนน จึงพระราชกุมาร เจ้าสามพระยา ได้เสวยราชสมบัติพระนครอยุธยา ทรงพระนาม สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า แลท่านจึงก่อพระเจดีย์สองพระองค์ต่อมที่เจ้าพระญาอ้ายแฉ่เจ้าพระญาญี่ชนช้างด้วยกันเถิงอนิจาพคำบดป่าถ่านนั้น ในศักราชนั้น สถาปนาวัดราชบูรณ”

ข้อความในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ขยายเรื่องออกไปอีกเล็กน้อยว่า “เจ้าอ้ายพระยาเจ้าญี่พระยา ยกเข้ามาชิงกันจะเอาราชสมบัติ เจ้าอ้ายพระยามาคงคำบดป่ามะพร้าว ทวดตบพดลไชย เจ้าพระยามาคง ณ วัดไชยภูมิ จะเข้าทางตลาดเจ้าพรหม ช้างคันมาปะทะกันเข้าที่เชิงดัฟานป่าถ่าน ทั้งสองพระองค์ทรงพระแสงของ้าว ต้องพระศอกขาดพร้อมกันทั้งสองพระองค์ มุขมนตรีออกไปเฝ้าเจ้าสามพระยา ทูลการซึ่งพระเชษฐาธิราชขาดคอช้างทั้งสองพระองค์ แล้วยเชิญเสด็จเข้ามาในพระนครเสวยราชสมบัติ ทรงพระนาม สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ท่านจึงให้ขุดเอาพระศพเจ้าอ้ายพระยาเจ้าญี่พระยาไปถวายพระเพลิง ที่ถวายพระเพลิงนั้น ให้สถาปนาพระมหาธาตุ และพระวิหาร เป็นพระอารามแล้ว ให้นามชื่อว่า วัดราชบูรณะ ที่เจ้าอ้ายพระยาเจ้าญี่พระยาชนช้างกันถึงพิราตย์ให้ก่อพระเจดีย์สององค์ไว้ที่เชิงดัฟานป่าถ่าน”

เป็นอันได้ความตามพระราชพงศาวดารว่า วัดราชบูรณะนั้น สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) โปรดให้สถาปนาขึ้นในที่ถวายพระเพลิงพระศพเจ้าอ้ายพระยาและเจ้าญี่พระยา ผู้เป็นพระเชษฐา ในปีมะโรง พ.ศ. ๑๙๖๗ หลังจากที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ โปรดให้สร้างพระนครศรีอยุธยาขึ้นได้ ๑๔ ปี วัดนั้นจะเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่หรือมีอยู่เก่าก็ไม่แน่ที่ท่านใช้คำว่า “สถาปนา” ก็ดี คงช่อวัดว่า “ราชบูรณ” หรือ “ราชบูรณะ” ก็ดี ทำให้น่าคิดว่าอาจเป็นวัดเก่า ซึ่งมีมาก่อนนั้น แต่ไม่ปรากฏช่อเก่าให้เราทราบได้ในบัดนี้เสียแล้ว เพราะเมื่อโปรดให้ใช้เป็นที่ถวายพระเพลิงและสถาปนาเป็นพระอารามใหม่ แล้วก็เลยเปลี่ยนชื่อไปก็อาจเป็นได้ เช่นเดียวกับวัดราชบูรณะในกรุงเทพฯ ซึ่งเรายังพอทราบกันได้ว่า เดิมเรียกว่า

ลักษณะและชื่อส่วนต่างๆ ของพระปรมาภิไธย

“วัดเดียบ” และเมื่อถวายพระเพลิงเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยาแล้ว ก็ดำงถึงตั้งก่อสร้างไว้ในพระราชพงศาวดารว่า ได้โปรดให้สถาปนาพระมหาธาตุ เข้าใจว่าองค์พระปรางค์ที่ปรากฏเป็นโบราณสถานอยู่ในบัดนี้ ชัน ณ ที่ตรงนั้น แล้วโปรดให้สร้างพระวิหาร ซึ่งอาจเป็นพระวิหารหลวงทางทิศตะวันออกขององค์พระปรางค์ ตรงประตูเข้าวัด และพร้อมกันนั้นหรือในระยะต่อมา ก็ได้โปรดให้บูรณะก่อสร้างขึ้นทั้งพระอาราม แล้วโดยพระราชทานนามว่า “วัดราชบูรณะ” ดังนั้นก็อาจเป็นได้ วัดราชบูรณะ มีพระวิหารหลวงตั้งอยู่ทางด้านตะวันออก ส่วนโรงพระอุโบสถตั้งอยู่ด้านตะวันตกและหันหน้าไปทิศตะวันตก พระมหาธาตุหรือพระปรางค์ใหญ่ ที่ในพระราชพงศาวดารว่า ให้สถาปนาขึ้นในที่ถวายพระเพลิงนั้น ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างโรงพระอุโบสถกับพระวิหาร การสร้างพระมหาธาตุหรือพระปรางค์ใหญ่ตลอดพระวิหารหลวงและโรงพระอุโบสถน่าจะไม่ใช่จำเป็นต้องตกลงว่าสร้างเสร็จในปีที่กล่าวในพระราชพงศาวดาร เพราะอาจสร้างติดต่อกันมาหลายปีก็จะเสร็จก็ได้ และตลอดเจดานั้นอาจมีเหตุการณ์อื่นๆเกิดขึ้นติดต่อมา ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ซึ่งขอคัดมาไว้เป็นทางประกอบข้อสันนิษฐานของนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี เฉพาะตอนกล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๖๗ - ๑๙๙๓ ดังต่อไปนี้

“ศักราช ๗๙๓ กุญศก (พ.ศ. ๑๙๗๔) สมเด็จพระบรมราชาเจ้า เด็ดจ้ไปเอาเมือง (นครหลวง) ได้ แด่ท่านจึงให้พระราชกุมารท่าน พระนครอินทร์เจ้าเดวราชสมบัติ ณ เมืองนครหลวงนั้น ครั้นท่านจึงได้พระญาแก้ว พระญาไทย แด่รูปภาพทงปวงมายังพระนครที่อยู่อุทยา

ศักราช ๘๐๐ มะเมียศก (พ.ศ. ๑๙๘๑) ครั้นนั้นสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า สร้างวัดมเหยงคณ์ แด่ด้วยราชสมบัติ แด่สมเด็จพระราเมศวร (เจ้าผู้เป็น) พระราชกุมารท่านเด็ดจ้ไปเมืองพิษณุโลก ครั้นนั้นเห็นหน้าพระเนตรพระพุทธเจ้าพระชินราชตกออกมาเป็นโลหิต

ศักราช ๘๐๒ วอกศก (พ.ศ. ๑๙๘๓) ครั้นนั้นเกิดเพลิงไหม้พระราชมณเฑียร

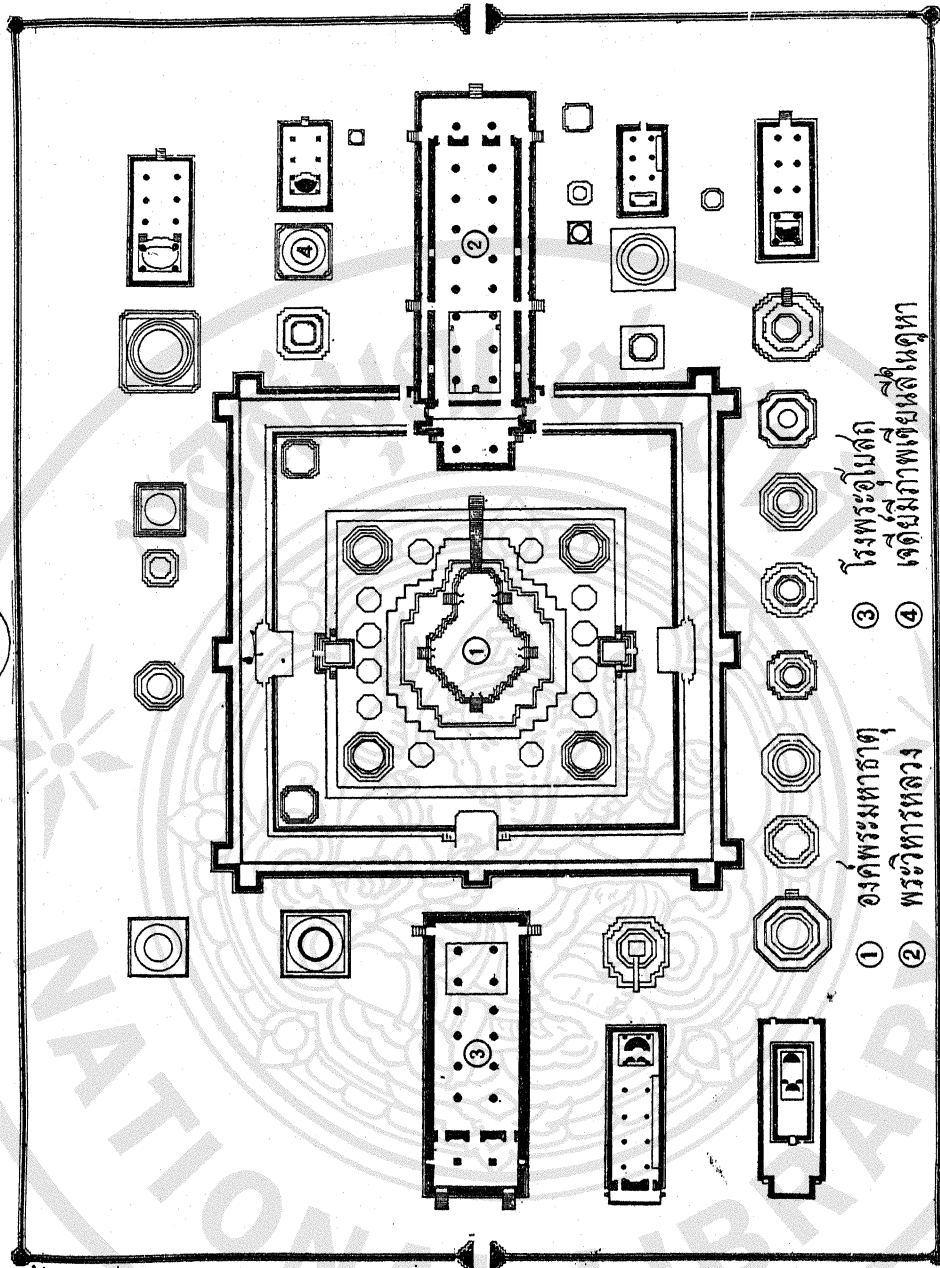
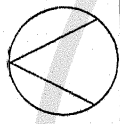
ศักราช ๘๐๓ รกาศก (พ.ศ. ๑๙๘๔) ครั้นนั้นเกิดเพลิงไหม้พระที่นั่งตรีมุข

ศักราช ๘๐๔ จอศก (พ.ศ. ๑๙๘๕) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เด็ดจ้ไปเอาเมืองเชียงใหม่ แด่เข้าปล้นเมืองมิได้ พอทรงพระประจวบแด่ทัพหลวงเสด็จกลับคืน

ศักราช ๘๐๖ ชวดศก (พ.ศ. ๑๙๘๗) เสด็จไปปราบพรรค แดงทัพหลวงคำบด
ปะทายเขษม ครึ่งหนึ่งได้เชลย ๑๒๐๐๐๐ ทัพหลวงได้จกดับ (คืน)

ศักราช ๘๑๐ มะโรงศก (พ.ศ. ๑๙๙๑) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าหน่พนาจิงพระราช
กุมารท่านสมเด็จพระรามศวรเจ้าด้วยราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า”

เพื่อททานผู้สนใจจะได้รู้สภาพปัจจุบันของวัดราชบูรณะพอดังควร จึงขอเอา
เรื่องราวและแผนผัง ของวัดราชบูรณะ ซึ่งนายมานิต วัฒนโกศล และ นายจำรัส เกียรติก้อง
ได้เขียนและนำลงในนิตยสาร ศิลปากร ปีที่ ๑ เล่ม ๓ ฉบับประจำเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐
มาเสนอในหน้าต่อไปอีกครั้งหนึ่ง.

① องค์พระมหาธาตุ,
พระวิหารหลวง	③ โรงพระอุโบสถ
②	④ เจดีย์สี่เหลี่ยมสี่ในดูหา

มณฑลราชบุรี

จ.ว. พระนครคีรี

แผนผังสำรวจ : กองโบราณคดี : กรมศิลปากร

๒. สภาพปัจจุบันของวัดราชบูรณะ

ของ

นายมานิต วลัทธิโกดม

หัวหน้ากองโบราณคดี

วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านตะวันออกจดถนนมหาราช ด้านใต้จดถนนตลาดเจ้าพรหม ด้านตะวันตกจดถนนกตาโหม และด้านเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับวัดพิชัยไผ่ บริเวณพุทธาวาส มีกำแพงอิฐล้อมรอบยาว ๒๐๘.๕๐ เมตร กว้าง ๑๕๒.๐๐ เมตร ที่กำแพงด้านตะวันออกและตะวันตกท่อนเป็นด้านหน้าด้านหลังของวัดนั้น มีประตูซุ้มข้างละ ๑ ประตู เพื่อความสะดวกแก่การอธิบายแผนผัง ขอบแบ่งกล่าวเป็น ๓ ตอน (ดูแผนผังหมายเลข 1) คือ

ตอนกลาง กำหนดแต่ประตูซุ้มด้านหน้าเข้ามา มีวิหารหลวงขนาดยาว ๖๓.๐๐ เมตร กว้าง ๒๐.๐๐ เมตร มุขหน้าวิหารหลวงมีบันได ๓ ทาง อยู่ข้างหน้า ๑ บันได ซ้ายขวาข้างละ ๑ บันได ประตูใหญ่ด้านหน้ามี ๒ ประตู โถงซุ้มที่พระประธานมีประตูข้างตรงออกไปสู่บันไดที่เจดีย์ข้างละ ๑ ประตู ด้านหลังซุ้มที่พระประธานมีประตูใหญ่ออกไปสู่มุขท้าย ๒ ประตู มุขท้ายวิหารหลวงที่ขึ้นติดต่อกับเข้าไปในกำแพงแก้วรอบพระปรางค์ศรีรัตนมหาธาตุ มีขนาดกว้างยาวด้านละ ๘๒.๐๐ เมตร พระปรางค์ศรีรัตนมหาธาตุก่อด้วยศิลาแดงตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม กว้างยาวด้านละ ๔๘.๐๐ เมตร บันไดขึ้นสู่คหะพระปรางค์เป็นบันไดแคบๆ อยู่ด้านตะวันออก ที่ฐานพระปรางค์มีเจดีย์ทิศก่อด้วยอิฐสูง ๕ มุม และมีเจดีย์รายรอบปรางค์ ๓๒ องค์ ทางขึ้นลงอยู่ทางทิศเหนือและใต้ พระปรางค์วัดนี้ทรงรูปดมบรรณดกว่าวัดอื่น ๆ อันมีอยู่ในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ช่องคูหาของพระปรางค์ด้านเหนือด้านใต้และตะวันตก เป็นผนังอุดมพระพุทธรูปยืนปูนปั้นประดิษฐานช่องละ ๑ องค์ ที่ยอดปรางค์ชั้นล่างประดับด้วยรูปครุฑและยักษ์ปูนปั้นเหนือๆ ขึ้นไปจนถึงชั้นสุดท้าย เฉพาะที่ตรงกับทิศทั้ง ๔ มีพระพุทธรูปนั่งในเรือนแก้ว และเรียงรายไปด้วยกัณฑ์ชุน ทำด้วยศิลาทุกชั้นตลอดยอด ต่อจากกำแพงแก้วรอบพระปรางค์ออกไปเบื้องหลังทางทิศตะวันตกเป็นพระอุโบสถ ขนาดยาว ๔๗.๕๐ เมตร กว้าง ๑๗.๕๐ เมตร

มีซากพระประธานก่ออิฐโบกปูนขนาดใหญ่ประดิษฐานหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก ข้างหลัง
ซุกซี้พระประธานมีประตูและบันไดขึ้นลงทั้งซ้ายและขวา ด้านหน้าพระอุโบสถมีประตู ๓ ประตู
และบันไดคู่หนึ่ง

ตอนปีกขวา คือ ซีกข้างใต้ ห้างวิหารหลวงออกไปเล็กน้อย มีวิหารน้อย ๑ หลัง
กับหมู่เจดีย์ ๕ องค์ ถัดนั้นออกไป มีวิหารขนาดกลางอีก ๑ หลัง ตั้งขนานกับวิหารน้อย
ข้างหลังวิหารขนาดกลางมีเจดีย์ใหญ่น้อย ๘ องค์ เรียงเป็นแถวไปถึงวิหารขนาดกลาง ซึ่งอยู่
สุดทางด้านตะวันตก ระหว่างวิหารหลังนี้กับพระอุโบสถ มีเจดีย์ ๓ องค์ วิหารย่อม ๆ ๑ หลัง

ตอนปีกซ้าย คือ ซีกข้างเหนือ ห้างวิหารหลวงออกไปเล็กน้อย มีวิหารน้อย ๑ หลัง
เช่นเดียวกับตอนปีกขวา แต่มีเจดีย์หมู่อยู่เพียง ๓ องค์ ๆ หนึ่งซึ่งอยู่ใกล้กับหลังวิหารน้อย
(เลข 4 ในแผนผังหมายเลข 1) ภายในคูหาไม้ภาพเขียนสีฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนต้น
นายเพื่อ หริพิทักษ์ จิตรกรแห่งกรมศิลปากร ได้คัดลอกภาพเขียนสีนี้มาเก็บรักษาไว้ ณ มหา
วิทยาลัยศิลปากร และอธิบายถึงลักษณะภาพไว้ว่า เขียนเป็น “พระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิเรียงเป็น
แถวๆ ประดิษฐานเป็นเรือนไม้ ข้างหลังพระเศียรอยู่ในวงเข้านางของรัศมี ลักษณะหนัก ๆ แบบขอม
ยังปรากฏอยู่ แต่เป็นหน่วยกันศิปไทยในกรุงศรีอยุธยา ราว พ.ศ. ๑๘๐๐ เศษ เขียนใช้สีดำ
ระบายเกลี้ยงอ่อนแก่เกิดปริมาตร ลงเส้นสีแดงเป็นที่สำคัญ เส้นนั้นบางละเอียดแต่คม หวนให้
ระลึกถึงการจารึกชุดเป็นลวดลายลงบนศิลาเป็นที่ประจักษ์ถึงจิตรกรรมเบื้องต้น การปิดทอง
ตัดเส้นก็ใช้เฉพาะที่สำคัญ...พระพุทธรูปบนผนัง (คูหา) นี้ปิดทอง แต่ผนังด้านพระพุทธรูปอื่นดับ
(คือผนังเรียงแถว) นั้นหาได้ปิดทองไม่.....” เจดีย์องค์นี้ภาพเขียนสีในคูหาที่กล่าวนี้ได้หลุดพัง
เสียแล้วเมื่อ ๓-๔ ปีต่อมา คงเหลือแต่ภาพที่คัดลอกไว้เป็นหลักฐานการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น
ต่อจากวิหารน้อยออกไปมีวิหารขนาดกลาง ๑ หลัง แต่มีเจดีย์ใหญ่น้อย ๕ องค์ เรียงเป็นแถว
ไปจนสุดทางตะวันตก เช่น ทำนองตอนปีกขวาเหมือนกัน เจดีย์ใหญ่น้อยในบริเวณวัดดังกล่าวมา
เชื่อกันว่าสร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิธาตุของเจ้านายในราชวงศ์กรุงศรีอยุธยา ด้วยเคยพบซากโกศทำ
ด้วยศิลาบ้าง ดินเผาบ้าง ถูกขุดทำลายทิ้งไว้ใกล้ๆ เจดีย์เหล่านั้น.

เปิดกรูในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ

เพื่อให้ทราบเรื่องราวการพบกรูภายในองค์พระมหาธาตุหรือพระปรางค์ ซึ่งบรรจุศิลปวัตถุมีค่าทางวัตถุและทางฝีมือช่างเป็นจำนวนมากมาย จึงขอลำดับเหตุการณ์ในการค้นพบไว้เป็นหลักฐานสืบไป

เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๑๕.๒๐ น. นายพันตำรวจตรี วุฒิ สมุทรประภูติ ผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เข้ามาพบ นายกฤษณ์ อินทโกศัย รองอธิบดีกรมศิลปากร ณ กรมศิลปากร แจ้งว่า ได้มีผู้ร้ายหลายคนร่วมมือกับเจ้าหน้าที่บางคนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดูปดักขุดเข้าไปภายในกรูในองค์พระปรางค์ใหญ่ ในวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เก็บเอาทรัพย์สินสมบัติเป็นทองและของมีค่าไปมากมาย เวลานี้ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมคนร้ายและได้ของกลางไว้บ้างแล้ว ขอให้รีบไปดำเนินการโดยด่วน รองอธิบดีกรมศิลปากร จึงได้รับนำเรื่องเสนออธิบดีกรมศิลปากรทราบ และอธิบดีกรมศิลปากรก็ได้สั่งการและมอบหมายให้รองอธิบดีรีบเดินทางออกไปดำเนินการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยด่วนในเย็นวันนั้น ซึ่งในเวลาต่อมา นายกฤษณ์ อินทโกศัย รองอธิบดีกรมศิลปากร ได้บันทึกรายงานเสนอ ดังปรากฏในหน้าต่อไป.

๓. รายงานการเปิดกรุ ในองค์พระปรางค์ วัดราชบูรณะ

ของ

นายกฤษฎ์ อินทโกสีย์

รองอธิบดีกรมศิลปากร

ผมได้เดินทางไปจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๑๗.๐๐ น. ถึงอยุธยาเวลา ๑๘.๐๐ น. ตั้งใจว่าจะไปหาผู้ว่าราชการจังหวัดก่อน แต่ได้ทราบว่าผู้ว่าราชการจังหวัดออกตรวจท้องที่ จึงไปพบผู้กำกับการตำรวจหรือว่าจะตรวจกรูที่ผู้ร้ายซุกในเข้าน รุงชนหรือประการใด ผู้กำกับการตำรวจขอให้ตรวจในคันทวนนี้ เพราะได้ทราบจากปากคำของผู้ต้องหาที่จับมาได้ว่าในกรูยังมีของอีกมาก ถึงอย่างไรก็ต้องไปนั่งเฝ้าอารักขากัน อยู่แล้ว ควรลงมือทำงานเดี๋ยวเดียว งานจะได้เสร็จไปเสียคนหนึ่ง เพราะมีงานสืบสวนจับกุม เหลืออยู่อีกมาก ฉะนั้นในคันทวนที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๒๓.๐๐ น. จึงไปทำการตรวจ กันกรู โดยผมกับเจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรอยุธยา ๒ คนลงกรูเก็บดังของ ผู้กำกับการตำรวจ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยรับของอยู่ปากกรู และในการดำเนินงานคราวนี้เราได้วงกตึกา กันไว้ด้วยว่า ผู้ที่ลงไปในกรูทุกคนแม้ตัวผมเอง เมื่อขึ้นมาจากกรู จะต้องให้ตำรวจตรวจค้น ร่างกายก่อน เพื่อแสดงความจริงใจว่าไม่ได้ขโมยของสิ่งของอย่างใดไว้

ที่ผู้ร้ายซุกลงไปนั้น อยู่ตรงศูนย์กลางในห้ององค์พระปรางค์ ตรงกรูพอดี (ดูแผนผัง หมายเลข ๒) ผู้ร้ายเปิดชนคันทวนลงไปลึกประมาณ ๓.๖๐ เมตร ตรงปากหลุมกว้างประมาณ ๒.๕๐ เมตร แล้วหลุมค่อยๆ เล็กเล็กลงจนถึงก้นหลุมเหลือกว้างเพียงประมาณ ๐.๗๐ เมตร ถึงห้องกรู ห้องที่ ๑ ขนาดห้องกว้าง ๑.๔๐ เมตร ต่ำเตี้ยม สูง ๑.๕๐ เมตร ผู้ร้ายเจาะพ่น ห้องกรูห้องที่ ๑ ต่อลงไปเบื้องล่างอีกเป็นห้องกรูที่ ๒ ขนาดห้องกว้าง ๑.๔๐ เมตร ต่ำเตี้ยม สูง ๒.๗๕ เมตร ห้องนี้เป็นห้องเก็บเครื่องทองคำที่ผู้ร้ายขนไปมากมายนั้น มีขุมฝังเข้าไปในผนัง ประมาณ ๓๗ ขุม. ทั้ง ๔ ด้าน ตามผนังและในขุม เขียนภาพจิตรกรรมเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนาด ด้วยลวดลายเต็มทั้งผนังและภายในขุม ที่เพดานห้องกรูก็เขียนลวดลายเต็มเพดาน^(๑) ภายในขุม ทิศเหนือ ตะวันออกและตะวันตก มีโต๊ะดำรงสูง ๔๒ ซม. กว้างประมาณ ๓๓-๔๔ ซม. ยาว ประมาณ ๗๑-๗๒ ซม. วางอยู่ขุมละ ๑ ตัว คงจะเป็นที่วางตั้งของ ส่วนขุมด้านทิศใต้ไม่มีโต๊ะ (ดูแผนผังหมายเลข ๓) ถัดขุมทางด้านออกมา มีหินปูทำเป็นพื้นห้องเต็มทั้งห้อง หินปูพื้นห้องหนา

๑. ดู—การค้นพบจิตรกรรมไทยครั้งใหม่ ของ ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี หน้า ๒๘

๓๗ ชม. การดำเนินงานลงเก็บของในกรุงศรีฯ ได้ใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้าต่อสายและดวงโคมลงไป
เมื่อผมลงไปถึงห้องนี้ ได้เห็นแหวน เครื่องทองคำชิ้นเล็ก ๆ พดอย และทับทิม คดุกเคด้า
อยู่กับฝุ่นทรายพ่นห้องแพรวพราวไปหมด ผมและเจ้าหน้าที่เก็บสิ่งของอยู่จนถึง ๓.๐๐ น.
ของวันที่ ๒๙ ดังนั้นทำให้ผู้กำกับการตำรวจประมาณ ๓ กระบือตักน้ำหิ้ว ของก็ยังไม่หมด
จำต้องหยุดไว้ชั่วคราว เพื่อพักผ่อน ผู้กำกับการตำรวจนำสิ่งของไปได้ทรงเหล็กกรงหาไว้ที่สถานี
ตำรวจภูธรจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในคืนวันนั้น แล้ววางกำลังเจ้าหน้าที่ คือ ตำรวจ ๔ คน
พร้อมอาวุธปืนและเจ้าหน้าที่หน่วยสืบสวน ๒ คนอยู่เฝ้ากรง เรื่องห้องกรง จากปากคำของ
ผู้ต้องหาว่ากรงห้องที่ ๓ มีพระพุทธรูปทองคำบรรจุอยู่ ๓-๔ องค์ นัยว่าองค์ใหญ่น่าหนัก
ประมาณ ๓ คอกเล็ก ๆ ไม่มีอะไรอีก ผู้ร้ายเกือบจะเลิกการขุดค้นอยู่แล้ว เมื่อมีคนหนึ่งไป
กระทุ้งพ่นห้อง เคียงกองคังเป็นโพรงอยู่ข้างล่าง จึงได้ขุดพ่นห้องไปพบห้องที่ ๒ ซึ่งบรรจุทองคำ
และเพชรนิลจินดา

ตอนเช้าวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๘.๐๐ น. ผมพร้อมด้วยผู้กำกับการตำรวจไป
ดำเนินงานที่กรงต่อไป ในวันนี้ทำงานจนถึง ๑๖.๐๐ น. เศษ เก็บของขึ้นมาจนหมด มีแหวน กำไล
ข้อมือ เศษของรูปพรรณต่าง ๆ พดอย และทับทิม เป็นจำนวนมาก และได้กวาดฝุ่นทรายกันกรง
ทั้งหมดขึ้นมาได้กระสอบไว้เพื่อร่อนหาของด้วย เพราะมีเศษทองและพดอยต่าง ๆ คดุกเคด้าอยู่
กับฝุ่นทรายเหตุนานมาก ของที่นำเอามาทั้งหมดเอาไปเก็บได้ทรงเหล็กไว้ที่สถานีตำรวจ
ตามเดิม คืนวันนั้นได้วางกำลังเจ้าหน้าที่รักษาไว้ ผมเดินทางกลับกรุงเทพฯ เพราะเดี๋ยว
ที่เตรียมไปใช้หมดแล้วไม่มีผลัดเปลี่ยน

วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๐๐ ผมมาที่กรมเพื่อรายงานกิจการด้วยวาจาให้อธิบดีทราบและ
พักอยู่ในกรุงเทพฯ คืนหนึ่ง วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๐ เวลา ๘.๐๐ น. เดินทางกลับไปอยุธยาสมทบกับ
ผู้กำกับการตำรวจลงไปตรวจกรงอีกครั้งหนึ่ง เพราะสงสัยว่าจะมีกรงห้องที่ ๓ ต่อลงไปข้างล่างอีก
เนื่องจากมีของถมย่นขึ้นมาจากเบื้องล่าง ผมได้ให้เจ้าหน้าที่ค้นพ่นห้องขึ้น ก็พบว่าม็อก
ห้องหนึ่งจริง เป็นห้องที่ ๓ กว้างประมาณ ๓.๔๐ เมตร ดีเดียม สูงประมาณ ๓.๒๐ เมตร
ภายในห้องนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนในก่อบนเป็นห้องดีเดียมเล็ก ๆ กว้างประมาณ ๐.๘๐
เมตร ดีเดียม (ดูแผนผังหมายเลข ๒) บรรจุพระเจดีย์ทองคำ ๓ เจดีย์ มีครอบเป็นรูปคล้าย
ครอบแก้วพระพุทธรูปที่มีชายในปัจจุบันครอบไว้ ๔ ชั้น คือ ชั้นต้นเป็นเหล็กบุชิน ชั้นที่ ๒ เป็น
ทองเหลือง ชั้นที่ ๓ เป็นทองเหลือง ชั้นที่ ๔ เป็นเงิน แล้วถึงเจดีย์ทองคำเปิดได้ ภายใน

บรรจุพระพุทธรูปทองคำ พระเจดีย์แก้วมรกต (ดูรูปหน้า ๗๑) พระพุทธรูปแก้วมรกต กับเครื่องทอง
กระจุกกระจิกอื่น ๆ และมีแผ่นใบदानทองคำจารึกอักษรขอมม้วนกลมบรรจุนั่งด้วย^(๑) บริเวณ
รอบๆ เจดีย์ทองคำ มีพระพุทธรูปทองคำและเงิน รูปสัตว์ต่างๆ ทำด้วยทองคำและเงิน พิมพ์
เป็นแผ่นบรรจุเรียงรายอยู่โดยรอบ (ดูรูปหน้า ๗๗ และ ๗๘)

วันที่ ๒ และวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๐ ตรวจเก็บของที่ส่วนนอกของห้องที่ ๓ ซึ่งกว้าง
ประมาณ ๐.๔๐ เมตร มีพระพุทธรูปดำริด พระพิมพ์ทำด้วยชิน (ดูรูปหน้า ๗๒, ๗๓, ๗๔, ๗๕
และ ๗๖) กระปุกเคลือบ เครื่องใช้ทำด้วย เงิน ดำริด และทองเหลือง บรรจุนั่งโดยรอบ
ใต้จัดการบนของในกรุชั้นล่างในวันที่ ๓ ตุลาคม นำไปเก็บรักษาไว้ที่สถานตำรวจพร้อมทั้ง
กวาดดินทรายกันกรุนมาบรรจุนั่งเอาไว้รอบหาของด้วย เย็นวันที่ ๓ นกดับพดือน
ที่กรุงเทพฯ

วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๐๐ เวลา ๗.๐๐ น. กลับไปอยุธยา และพร้อมด้วยผู้กำกับการ
ตำรวจไปตรวจกรุอีกว่าจะมีห้องต่อลงไปอีกหรือไม่ ได้ให้เจ้าหน้าที่เปิดห้องที่ ๓ ขึ้น พบว่ามี
แผ่นอิฐก่อรอบรับเต็มทั้งผนังห้องดังลงไปข้างล่าง ได้วัดอิฐสูงไปประมาณ ๑.๐๐ เมตร ก็ยังไม่
หมดอิฐก่อ ผมเห็นว่าควรยุติการตรวจค้นได้แล้ว จึงสั่งเด็ก ให้จัดการถมปรามภายใต้พื้น
ห้องที่ ๓ ที่ขุดตรวจลงไป เสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๐๐ เป็นอันยุติการตรวจกรุ
เพียงเท่านั้น ในชั้นต่อไปจะได้จัดการถมกบเกลี่ยพื้นห้องพระปรางค์ผู้ราชตามวิธีการต่อไป

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๐๐ พร้อมด้วยผู้กำกับการตำรวจควบคุมให้เจ้าหน้าที่รอนดินและ
ทรายที่ขุดขึ้นมาจากกรุ ได้เศษทองคำหนัก ๖๐ บาท พดอยหัวแหวนและทับทิมหนัก ๓,๘๐๐ กรัม
แก้วมรกตชนิดต่างๆ หนัก ๓,๐๕๐ กรัม และดุกบัดเงินกับทับทิมปนกันหนัก ๒๕๐ กรัม เย็นคืน
ทางกลับกรุงเทพฯ

วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๐๐ ได้มาตุการซ่อมคูของกรมศิลปากรที่จะนำไปใส่เครื่องทองคำ
ทั้งที่ขุดได้จากผู้ราชและที่กรมเก็บขึ้นได้เอง ณ กรมศิลปากร

วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๐๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. นำคูที่ซ่อมเสร็จแล้วไปจังหวัดอยุธยา คูไป
ถึงสถานตำรวจอยุธยาเวลา ๑๔.๐๐ น. เศษ ได้ให้ช่างไม้ที่นำไปจากกรุงเทพฯ ด้วย ๓ คนปรับ

๑. ดู—รูปหน้า ๘๒ และคำอ่านในหน้า ๖๐

ซ่อมตุ๊กกรงเหล็กของสถานที่ตำรวจซึ่งเดิมเป็นห้องขังผู้ต้องหา เพื่อนำตัวเขาไปไว้ในตุ๊กกรงเหล็กนั้น และจะได้จัดตั้งของทั้งหมดไว้ที่สถานที่ตำรวจอยุธยาจนกว่าจะเสร็จคดี ได้ซ่อมตุ๊กกรงอยู่จนถึง เวลา ๓.๐๐ น. ของวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๐๐ ก็ยังไม่เสร็จ พนักงานชั่วคราว เข้าวันที่ ๙ ตุลาคม ซ่อมตุ๊กกรงเหล็กต่อไปจนถึง ๒๒.๐๐ น. การซ่อมตุ๊กกรงจึงเสร็จ

ในวันที่ ๙ ตุลาคม ตอนบ่าย ขณะไปถึงสถานที่ตำรวจ พบผู้ว่าราชการจังหวัดพระนคร ศรีอยุธยาอยู่ที่นั่นด้วย ผมจึงขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดจัดการตั้งดินทรายตั้งของที่กรมเก็บและ ขุดได้เอง เพื่อทำบัญชีและชั่งน้ำหนักแล้วส่งมอบกัน ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ให้สัมภาษณ์มาตาม ดังเดิมวัฒนธรรมฝ่ายหญิงของจังหวัดนั้น มีภริยาผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้า ช่วยกันชำระ ดังตั้งของแล้วจัดทำบัญชีและชั่งน้ำหนักเมื่อเวลา ๒๐.๐๐ น. เสร็จ ๒๒.๐๐ น. แต่ในระหว่างที่ กำลังทำบัญชีอยู่นั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดมกษระจะต้องเก็บของกลางที่จับได้จากผู้ร้ายจากในตุ๊ก กรงเหล็กดงหีบเพื่อนำตัวเขาตุ๊กกรง ไม่สามารถอยู่ทำบัญชีตรวจรับมอบในคืนวันนั้นได้ คงให้ แคภริยาและผู้ที่กำกับการตำรวจเป็นผู้แทนอยู่ และนัดมอบของในวันรุ่งขึ้น ดังนั้นเมื่อจัดทำบัญชี และชั่งน้ำหนักของเสร็จแล้ว จึงต้องบรรจุลงหีบเหล็กใต้กุญแจคดีตรา มอบให้ผู้กำกับการตำรวจ เป็นผู้รักษาของไว้ โดยผมรักษาตุ๊กกุญแจ ผู้กำกับการตำรวจรักษาหีบของและตรา เข้าวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๐๐ เวลา ๙.๐๐ น. ผู้ว่าราชการจังหวัดให้วัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้แทนมารับมอบ ของดังกล่าวก่อน ผู้ว่าราชการจังหวัดจะตามมาภายหลัง ผมเห็นว่าการทำบัญชีตั้งของเมื่อวานนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดมิได้อยู่ด้วยโดยตลอด คงมีแคภริยาผู้ว่าราชการจังหวัดกับผู้กำกับการตำรวจ ร่วมทำอยู่เท่านั้น ฉะนั้นในตอนวัฒนธรรมจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัดจะมารับมอบของใน วันที่ ๙ ตุลาคมนี้ ควรจะได้รู้เห็นบัญชีและน้ำหนักตั้งของอีกครั้ง จึงขอให้วัฒนธรรมจังหวัด ไปหาเจ้าของร้านขายทองพร้อมทั้งเครื่องชั่งมาสอบบัญชีอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้เจ้าของร้านทองและ เครื่องชั่งมาแล้ว ก็ให้ตรวจสอบบัญชีและชั่งน้ำหนักใหม่อีกหนึ่งครั้งขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้กำกับการตำรวจ เสร็จแล้วก็ลงนามผมเป็นผู้ตั้งของและวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้รับของใน บัญชียึดถือกันไว้คนละฉบับ ตั้งของที่ทำบัญชีในวันนั้นเครื่องทองคำ เครื่องเงิน เครื่องถ้วยชาม และพระพุทธรูปทั้งหมด คงเหลือแต่พระพิมพ์พาดด้วยขนยงทำบัญชีไม่ทัน ผู้ว่าราชการ จังหวัดรับเอาของที่ทำบัญชีแล้วไปเก็บรักษาไว้ทั้งหมด ส่วนพระชินที่ขังไม่ได้ทำบัญชี ผ่าผู้ กำกับการตำรวจรักษาไว้ก่อน ต่อเข้าวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๐๐ จึงได้จัดทำบัญชีพระชิน

มอบให้วัฒนธรรมจังหวัดเซ็นรับเอาไป และในคอนเซ็ปต์ที่ ๓๐ ตุลาคมนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัด
ได้นำสิ่งของที่กรมศิลปากรชุดได้เข้าเก็บตั้งไว้ในตู้ภายในตู้กระจกเหล็ก ได้รับเวลา ๑๒.๐๐ น.
ตอนบ่ายผู้ว่าราชการจังหวัดจะมานำของกลางที่จับได้จากผู้ร้ายเข้าดูอีกครั้งหนึ่ง สิ่งของที่
จับได้จากผู้ร้ายนั้นได้จัดทำบัญชีไว้พร้อมแล้ว แต่ทราบจากเจ้าพนักงานสอบสวนปากคำผู้ร้าย
ปรากฏว่ายังมีของที่ผู้ร้ายนำไปซ่อนหรือจำหน่ายต่อไปแล้ว นอกจากที่มึนในบัญชีนั้นอีกมาก
คงตามจับได้ของคืนมาประมาณสัก ๕๐-๖๐% ผมเห็นว่าของที่ได้จากผู้ร้ายยังเป็นของกลางที่
เกี่ยวข้องกับตำรวจและทางบ้านเมืองอยู่ จึงได้มอบให้นายอยู่ นุตาณัติ หัวหน้าพนักงานศิลปากร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ดูจัดตั้งของเข้าดูแทน แล้วกลับที่พักและเดินทางกลับกรุงเทพฯ
เมื่อเวลา ๑๔.๐๐ น.

เฉพาะสิ่งของที่ทางเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรเก็บขึ้นได้ รวมทั้งหมด ๒,๑๒๑ ชิ้น
เฉพาะของที่ทำด้วยทอง เงิน นาก และเพชรนิลจินดา ซึ่งน้ำหนักทั้งหมดได้ ๓๐,๘๑๕ ๑/๒ กรัม
ของเหล่านี้ยังไม่ได้ตราค่า และนอกนั้นเป็นพระพุทธรูปดำริด พระพิมพ์หิน เครื่องใช้โลหะและ
หิน เครื่องตั้งกลไก และเครื่องใช้ดินเคลือบ มิได้รวมชั่งน้ำหนักไว้ในจำนวนนี้ ส่วนสิ่งของ
ที่จับได้จากผู้ร้าย เจ้าของและผู้จัดการร้านขายของเบ็ดเตล็ด ตะพานหิน พระนคร ได้ช่วยพิจารณา
ตราค่าเฉพาะของรูปพรรณและค่ากำหนดอย่างปานกลางไว้เป็นเงิน ๑,๑๘๕,๒๗๐ บาท.

หอสมุดแห่งชาติ

๔. การค้นพบจิตรกรรมไทยครั้งใหม่^(๑)

ของ

ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี

คณบดีคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร

หลายเดือนมาแล้ว ข้าพเจ้าได้เขียนคำนำลงในหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ ของไทย ชื่อ “THAI MONUMENTAL BRONZES” แต่งโดย หม่อมเจ้าจันทบุรีจรัส รัช และนายเขียน ยมศิริ ข้าพเจ้าจึงขอหยิบยกข้อความตอนหนึ่งจากคำนำในหนังสือนั้นมาถว้ ณ ที่นี้ว่า ความรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์นั้น อาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ โดยขึ้นอยู่กับ การค้นคว้าและค้นพบหลักฐานใหม่ ๆ คำกล่าวนี้ย่อมจะยืนยันได้ด้วยการค้นพบภาพจิตรกรรม ฝาผนังและพระพุทธรูปโบราณ ในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสร้าง ขึ้นไว้ เมื่อปีพุทธศักราช ๑๙๐๗ (ค.ศ. ๑๘๖๔) การค้นพบครั้งนี้ได้เปลี่ยนแปลงข้อมูลฐาน ทางประวัติศาสตร์ ที่เชื่อถือมาแต่ก่อนเกี่ยวกับจิตรกรรมไทยสมัยโบราณ และเกี่ยวกับ พระพุทธรูปสมัยอยุธยา อันถือกันว่าเป็น “แบบฉบับแห่งชาติ” (National style) ที่ได้ทำ กันขึ้นในอยุธยานั้น มีอายุถอยหลังไปจากเดิมอีกประมาณ ๑๕๐ ปี คำที่เคยกล่าวมาแต่ ก่อนว่า จิตรกรรมเขียนฝาผนังของไทยเพิ่งเริ่มต้นและเจริญรุ่งเรืองขึ้นในอยุธยาในเวด้าที่งาน ประติมากรรมอยู่ในชั้นเดิมเท่านั้น ย่อมเป็นที่ยืนยันได้จากงานศิลปกรรมที่ได้พบครั้งใหม่นี้ โดยอาศัยวัตถุที่เราค้นพบกัน (ในเวด้านี้) เราจึงกำหนดกันไว้ (แต่ก่อน) ว่าบรรดาภาพ เขียนฝาผนังของไทยที่แสดงเรื่องพุทธประวัติและเรื่องชาดกต่าง ๆ นั้น เพิ่งมีอายุเริ่มแรกเพียง ปดายุพุทธศัตวรรษที่ ๒๑ (กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖) เท่านั้น ครั้นเมื่อได้พบหลักฐานใหม่ เป็นการตรงกันข้ามกับที่เราได้เชื่อถือกันมาแต่ก่อน ด้วยว่าการเขียนภาพจิตรกรรมเกี่ยวกับ พุทธศาสนานั้น ได้กระทำกันมาแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ดังนั้นจึงจำต้องกำหนดอายุเริ่มต้น งานจิตรกรรมของไทย ที่มองค์ประกอบเป็นภาพรูปคน ถอยหลังไปอีกจากเวด้าที่เรากำหนดกัน ไว้แต่เดิม ประมาณ ๑๕๐ ปี

ภาพเขียนฝาผนังทาสีภายในกรุของพระปรางค์วัดราชบูรณะนี้ เขียนขึ้นเพื่อตกแต่ง ตัวกรุ & เติดยมจักรูตั้งขนาดเล็ก กว้าง ๑.๕๐ เมตร และสูง ๒.๗๕ เมตร อยู่ต่ำลงไปจากห้อง ภายในขององค์พระปรางค์ ๓.๕๐ เมตร เหนือพื้นดิน ๓.๕๐ เมตร ส่วนล่างสุดของผนังกรุ มีชั้น

๑. ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี เขียนไว้ในภาษาอังกฤษ นายเขียน ยมศิริ แปลเป็นภาษาไทย

คุหาท่ง ๕ ด้าน ในซุ่มคุหา^๕ ด้นนิษฐานว่าสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ๕ องค์^๕ พนผนัง
และซุ่มคุหาตลอดจนผนังด้านข้างของคุหา มีภาพเขียนรูปคน, รูปสัตว์ และตลอดลายดอกไม้
เต็มไปหมด เพดานกรุตกแต่งด้วยลายเขียนรูปวงกลมใหญ่ประดับประดาด้วยลายดอกไม้รูปทรง
กลมคล้ายดอกมะลิบาน ล้อมรอบด้วยรูปวงกลมปิดทองซึ่งบางวงมีพระพุทธรูปนั่งองค์เล็ก ๆ
เขียนด้วยเส้นสีแดง อยู่ภายในวงกลมปิดทองนั้น ตลอดลายซึ่งช่วยเสริมรูปวงกลมปิดทองให้
เด่นขึ้นคล้ายเป็นแบบจันหรือเปอร์เซีย แต่ก็เป็นการบังเอิญมาพ้องกันเข้ากันได้ เพราะ
ตลอดลายแบบนี้เป็นศิลปะที่นิยมทำกันทั่วไปสำหรับชนชาวตะวันออก (ดูรูปหน้า ๗)

โครงการระบายสี (colour scheme)^(๑) ของภาพจิตรกรรม เป็นสีแดงเด่น
(Vermillion) พนหลังของภาพเป็นสีแดงเด่นอ่อน ล้อมด้วยสีเขียวอ่อนซึ่งเป็นสีแดงแก่
เพื่อให้นภาพเด่นชัดด้วยน้ำหนักอ่อนแก่ของสี สีขาว สีดำ และ ทอง ช่วยทำให้สีของ
ภาพชัดขึ้น แม้ประสิทธิภาพของสีจะมีมาก แต่โครงการระบายสีก็ยังดูเป็นสีหนักของสีเอกรงค์
(Monochrome) อันเป็นลักษณะอย่างเดียวกับภาพเขียน (อีกแห่งหนึ่ง) ในวัดเดียวกัน^(๒)
และที่วัดมหาธาตุอันตั้งอยู่ใกล้ ๆ กัน ซึ่งนายเพื่อ หริพิทักษ์ ได้ทำการคัดลอกอย่างประณีต
รักษาแบบของเดิมที่สุด เมื่อหกปีมาแล้ว หลังจากนั้น ภาพจิตรกรรมในพระเจดีย์องค์เล็ก
ในวัดราชบูรณะก็สูญไป เพราะองค์เจดีย์พังทลายลงเสียแล้ว

กรุที่คนพบใหม่นี้ บรรจุเครื่องทองไว้มากมายหลายอย่างด้วยกัน บรรดาของเหล่านี้
ต้องเป็นสมบัติส่วนตัวของพระมหากษัตริย์ ทรงอุทิศถวายไว้เป็นอนุสรณ์ในการสร้างวัด
อย่างไม่ต้องสงสัย ลองสร้างมโนภาพดูว่า ภาพเขียนบนฝาผนังกรุซึ่งมีโครงการระบายสีเป็น
สีแดงเด่นด้นนั้น ช่วยขับเครื่องทองอันมีประกายก่ดอยู่แล้ว ให้ดูดีได้ขึ้นได้อย่างมหัศจรรย์
เพียงใด แม้จะไม่มีใครมีโอกาสได้เข้าไปเห็นถึงอันน่าอัศจรรย์ใดใดของตนเอง เพราะกรุ
ซึ่งสร้างด้วยดินเหนียวอยู่ลึกลงไป (จากระดับบน) ถึง ๓.๔๐ เมตรก็ตาม ขอนให้เห็นอีกด้วยว่า
ศิลปินไทยครั้งโบราณนั้น ถึงจะเขียนภาพไว้ในสถานที่ซึ่งไม่มีผู้ใดมีโอกาสได้เห็นหรือชมเชย
ผลงานของท่านเลย ก็คงทำงานของท่านเพื่ออุทิศถวายและเชิดชูพระกิตติคุณของพระบรมศาสดา
เท่านั้น

๑. ศัพท์ศิลป์ โปรดดูในหนังสือ ศิลปสงเคราะห์ ฉบับพิมพ์ของราชบัณฑิตยสถาน หน้า ๖๒

๒. หมายถึงภาพที่นายเพื่อ หริพิทักษ์ ถัดมาจากพระเจดีย์ที่พังเสียแล้ว (ดูเลข 4 ในแผนผังหมายเลข 1)

ฝ่ายนี้กรู แบ่งออกได้เป็น ๒ ตอน คือ ตอนล่าง แบ่งเป็น ๔ ชั้น หรือ ๔ แถว ตอนบนแบ่งส่วนเกือบจะเท่าๆกัน เป็น ๔ ชั้นหรือ ๔ แถว (ดูรูปหน้า ๖๕ และ ๗๐) แถวบนสุดเป็นรูปพระพุทธรูปเรียงกันไปมีคำตักขันธ์ให้ดูคนอยู่ข้างๆ จะเห็นว่ารูปวงพระรัศมีของรูปพระพุทธรูปนั้นเป็นแบบอินเดีย (ส่วน) วงพระรัศมีที่คัดลอกมาจนเป็นแบบสมัยกรุงศรีอยุธยาของไทยนั้น มีทรงเป็นรูปก้นบัว

รูปพระพุทธรูปในกรูนี้ ซึ่งเรียงแถวเข้าแบบกัน (ดูรูปหน้า ๑๐) เวียนรอบไปตลอดด้านของผนังกรูตอนบนนั้น ก็เป็นแบบเดียวกันกับภาพจิตรกรรมในองค์พระเจดีย์วัดราชบูรณะและวัดมหาธาตุที่กล่าวแล้วข้างต้น แถวกลาง ๒ แถวของตอนบน แบ่งออกเป็นช่องๆ หลายช่อง ด้วยภาพเขียนเป็นลวดลายดอกไม้และโครงสร้าง ซึ่งลวดลายองค์ประกอบในช่องนั้นๆ เขียนเป็นภาพแสดงเรื่องพุทธประวัติ จัดเป็นส่วนเอกเทศ กล่าวคือ มิได้เขียนขึ้นโดยสัมพันธ์ของปริมาตรและความต่อเนื่องภาพกันของขนาดรูป

หมู่ภาพแถวล่างของชั้นกลางลงมา ซึ่งเป็นตอนสำคัญมาก เขียนเป็นภาพหมู่พระพุทธรูปยืนประนมมือเรียงแถวติดต่อกันไปมีจำนวน ๘๐ รูป รูปพระพุทธรูปยืนเหล่านั้นเป็นแบบของอุททองโดยแท้ ภาพพระพุทธรูปเรียงแถวเข้าแบบกันในแถวบนสุด กับภาพพระพุทธรูปยืนเป็นเส้นตรงและมีท่วงท่าเป็นจังหวะ ทำให้ปริมาตรอันมีค่าสูงๆต่ำๆ และไม่เป็นระเบียบของภาพ (๒ แถว) ตอนกลาง มีส่วนประสานกันได้อย่างสมบูรณ์

ตอนล่างของผนังตลอดจนบริเวณซุ้มคูหา ประดับด้วยภาพจิตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นเรื่องชาดก วิถีการใช้พุทธันถกคำ แน่นนอน มั่นใจ แสดงให้เห็นว่าศิลปินมีความสามารถทางศิลปะและมีฝีมือสูงยิ่ง ชวนให้น่านิยมเลียดจริง ๆ ว่าศิลปินเหล่านั้นเขียนภาพอย่างอิสระและอย่างฝีมือชั้นอาจารย์ทีเดียว ถ้าหากว่าท่านใดได้เห็นหรือปริมาตรของภาพยังไม่ถูกต้อง ท่านก็จะเขียนทับลงไปใหม่ โดยปราศจากความตั้งใจและไม่คำนึงถึงของเก่าออก เพื่อปกปิดความผิดพลาดเลย

การเขียนภาพด้วยวิธีเส้นร่างเช่นนี้ เป็นงานที่จะกระทำกันได้เฉพาะบรรดาศิลปินชั้นอาจารย์ที่มีความรู้ลึกด้านกฏทางจิตใจอันสูงส่งเท่านั้น

การที่จะยืนยันว่าจิตรกรรมเหล่านั้นเป็นศิลปะแบบใดนั้น ไม่เป็นได้ง่าย เพราะงานจิตรกรรมเขียนฝาผนังเช่นนี้อยู่ในระยะการเริ่มต้นของการค้นหาเทคนิค (เพราะจิตรกรรมสมัยนั้นยังไม่มีแบบ

ศิลปินของตนเองกำหนดไว้เป็นแบบแผน) การที่จะกำหนดลงไปว่าเป็นศิลปินคนเริ่มแรกปราศจากฝีมือ (primitive) ก็อาจผิดพลาดได้ เพราะศิลปินของการเขียนภาพนั้นได้กระทำกันมานานแล้ว เช่นการเขียนภาพเทวทูตในหนังสือไครภูมิ เป็นต้น นอกจากนี้งานปฏิมากรรมก็มีความรุ่งเรืองก้าวหน้ามาในอดีต ซึ่งช่วยให้เราได้ทราบว่า จิตรกรก็จะต้องมีความรอบรู้ทางศิลปะเจริญก้าวหน้าด้วยเช่นกัน

งานปฏิมากรรมสมัยแรกของอยุธยา เป็นดินเผา จิตรกรรมเหล่านี้ ถิ่นดินเผา แสดงว่าได้รับอิทธิพลสืบเนื่องมาจากศิลปินทวารวดี ศรีวิชัย และเขมร ด้วยเหมือนกัน เมื่อกล่าวถึงอิทธิพลของศิลปินเขมร เราหมายถึงอิทธิพลที่ได้รับทั้งโดยตรงและทางอ้อม เช่นลัทธิขงจื๊อ ศิลปะเขมรท้องถิ่น ที่ลพบุรี หรืออุททอง หรือศูนย์กลางอื่นๆ ซึ่งวัฒนธรรมเขมรได้แพร่กระจายอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๑-๑๓) ในภาพจิตรกรรมเหล่านี้ หากไม่มีภาพพระพุทธรูปอยู่ด้วยแล้ว เราจะไม่สามารถสังเกตเห็นได้เลยว่า มีอิทธิพลศิลปะแบบสุโขทัยปรากฏอยู่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาพจิตรกรรมเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นศิลปะแบบอุททอง แต่ก็ยังไม่ตรงกับแบบของตนเองโดยเฉพาะ กล่าวคือ ยังเป็นการแสดงออกโดยเสรี ซึ่งในบางกรณีก็วาดขึ้นตามรูปของจริง (realistic) อย่างชัดๆ ความจริง เราอาจสังเกตได้ว่า ศิลปินได้พยายามวาดภาพบุคคลลักษณะต่าง ๆ ตามลักษณะเฉพาะในเชื้อชาติของชนเหล่านั้นเอง ส่วนภาพสัตว์นั้นศิลปินเขียนขึ้นตามรูปเป็นจริงของสัตว์นั้นๆ รูปคน เช่น ภาพพราหมณ์ ๒ คน แต่งกายด้วยเสื้อผ้าชาวชนชั้นสูง คนหนึ่งเห็นได้ชัดว่ามีลักษณะเป็นพวคนิกโกร เป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นงานศิลปะที่ไม่ขึ้นอยู่กับการบัญญัตินิยม และศิลปินก็พยายามที่จะถอดถ่ายโลกซึ่งแวดล้อมอยู่รอบตัวให้เห็นตามสภาพที่เป็นจริง

สิ่งที่สะดุดใจเราเป็นที่สุดนั้น คือ รูปคนหลายรูป ดูช่างละม้ายคล้ายคลึงกันกับรูปคนที่เขียนฝาผนังถ้ำอชันตะ (ในประเทศอินเดีย) ทำให้สงสัยว่า ศิลปินอยุธยาได้ภาพจำลองขนาดเด็กของภาพจิตรกรรมชนชั้นสูงของอินเดียเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างหรือไม่

อีกอย่างหนึ่ง ภาพหมู่เทวดา ๔ องค์นั่งประนมมือ ก็มีลักษณะโดยเฉพาะเป็นศิลปะแบบอินเดียอยู่มาก (ดูรูปหน้า ๔) รูปหมู่เทวดานี้เราอาจสนใจให้เรานึกไปถึงภาพจำหลักถวายแด่บางภาพบนแผ่นหินที่วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๓) อีกด้วย และสงสัยว่าศิลปินสุโขทัยและศิลปินอยุธยาได้รับความบันดาลใจมาจากศิลปินอินเดีย

แหล่งเดียวกันกระมัง ที่ดูแตกต่างไปจากแบบฉบับของอินเดีย ก็มีเพียงลักษณะเดียวเท่านั้น คือ แบบรูปนัย์คาของภาพดูกระเดียดมาทางแบบจีนมากกว่าจะเป็นแบบอินเดียหรือไทย

ดังได้กล่าวมาแล้ว ว่าภาพรูปคนนั้นมีขนาดแตกต่างกัน เด็กบ้าง ใหญ่บ้าง ภาพที่ใหญ่ๆ บางภาพเป็นฝีมือของศิลปินชั้นอาจารย์ ส่วนบางภาพ เช่น รูปนายฉันทน์กำลังวิปโยคกับม้า ก็น่าจะกำหนดหยาบๆ ว่าเป็นฝีมือชนลูกศิษย์ รูปพระพุทธรูปด้านหน้ามีลักษณะของอุททอง แท้ทีเดียว เว้นแต่ตัวท่าทางและพระเกตุมาลาขนาดย่อมๆ เห็นพระเศียร แทนที่จะมียอด เป็นบัวควมแบบอุททอง กลับแสดงอิทธิพลเป็นแบบสุโขทัย (ดูรูปหน้า ๕) แต่อิทธิพลสุโขทัยที่มีอยู่ในภาพจิตรกรรมเหล่านี้ก็อาจสังเกตเห็นได้เฉพาะในรูปพระพุทธรูปเท่านั้น งานปฏิมากรรมที่สร้างขึ้นในสมัยเดียวกันนี้ ก็แสดงให้เห็นได้ว่า ฝีมือศิลปของงานปฏิมากรรมแบบคลาสิกติดมัยสุโขทัยเข้ามาเจริญรุ่งเรืองอยู่พร้อมแล้ว

บรรดารูปสัตว์ต่างๆ อาทิเช่น ช้าง ปลา กุ้ง และโดยเฉพาะภาพม้า นั้น ได้เขียนกันตามแบบรูปของสัตว์จริง ด้วยเส้นพู่กันที่มั่นคงแน่นอน

หัวข้อเรื่องและรูปคนหลายอย่างต่างชนิดที่เขียนไว้ในภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุเล็ก ๆ แต่มักจะกัน กัด ของประกอบภาพหลายอย่างต่างชนิดที่ไม่เป็นไปตามแบบศิลปะซึ่งมีบัญญัตินิยม กัด และโดยเฉพาะวิธีการวาดซึ่งแทรกจิตใจและความรู้สึกอันไหว (ของศิลปิน) กัด (เหล่านี้) กระทำให้การเปิดกรุครั้งนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่องานศิลปะทางจิตรกรรมของไทย

ศิลปวัตถุประเภทเครื่องประดับตกแต่ง

บรรดาของใช้ส่วนตัว ได้แก่ เครื่องทอง เครื่องเงิน และเพชรพลอย รวมทั้งพระพุทธรูป ขนาดเล็ก ๆ ที่ทำด้วยทอง ด้วยเงิน ด้วยดำริด และด้วยแก้วมรกต พระพิมพ์ พลอยมณีต่าง ๆ ตลอดจนพระธาตุ ที่ได้พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะนี้ด้วย สิ่งของเหล่านี้จำนวนมากได้ถูกคนร้ายลักไป แล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจับคนร้ายได้ของกลางคืนมา

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ศิลปประเภทเครื่องประดับตกแต่งของไทยในสมัยอยุธยา นั้น มีความสวยงามอย่างหาตัวจับยาก ของที่ได้มาใหม่นี้เป็นการยืนยันหลักฐานได้เป็นอย่างดี ในการร่วมทางไปตรวจดูสิ่งของ พร้อมกับท่านอธิบดีและข้าราชการในกรมศิลปากรอีกหลายท่าน ข้าพเจ้าได้ใช้เวลาถึง ๘ ชั่วโมง ศึกษาศิลปวัตถุต่างๆ เหล่านี้ ช่างเป็นชั่วโมงแห่งความชื่นชม

โสมนัสที่ได้เห็นของอันวิจิตรงดงามอะไรเช่นนั้น แต่ในขณะที่เดียวกันก็เป็นชั่วโมงที่เต็มไปด้วย
ความปวดร้าวในหัวใจอย่างมหันต์ ที่ได้ทราบวาสัตถ์บางชั้นถูกทำลายเป็นชั้นเล็กชั้นน้อย
โดย นามือของคนชั่วร้าย จนเสียหายอย่างไม่สามารถจะซ่อมแซมได้ ศีลปวัตรชั้นที่เสียหาย
ซึ่งข้าพเจ้าจะพูดถึงนี้ คือ พระปรางค์ทองคำ ซึ่งได้พิจารณาจากเศษที่เหลืออยู่ จะต้องเป็น
องค์พระปรางค์มีความสูงถึง ๘๐ ซม. หรือกว่านั้น เป็นที่แน่นอนเหลือเกินว่า เป็นแบบจำลอง
ของปรางค์ใหญ่องค์จริงที่สร้างด้วยศิลาแดงนั่นเอง

ฝีมือช่างและความสวยงามทางศิลปะของพระปรางค์ทองคำจำลองนี้ ค่อนข้างว่าเป็นชั้น
เยี่ยมอย่างหาเปรียบได้ยาก เนื่องจากเป็นของขนาดใหญ่ คนร้ายไม่อาจ (ซ่อนเร้น) นำเอา
ไปได้ จึงฉีกขาดเป็นชั้นเล็กชั้นน้อยย่อยอย่างไม่ปราณี โช้เอ๋ย, ไม่มีอาชญากรรมดำหริบ
ดังโทษเนื่องในการกระทำอันชั่วร้ายเช่นนั้นให้สาธิตได้เฉยหรือ เจ้าหน้าที่ตำรวจแม้จะปฏิบัติ
หน้าที่อย่างทันท่วงท่าก็จริง ก็คงได้ตั้งของชิ้นมาเพียงเล็กน้อยหนึ่งเท่านั้น องค์พระปรางค์ทองคำนั้น
คงจะได้ชิ้นมาสักหนึ่งในสาม นอกนั้นคงถูกหลอมเอาทองไปเสียแล้ว นับว่าเป็นโชคร้ายต่อมรดก
ทางศิลปะของเราเป็นอย่างยิ่ง แม้จะเสียทองท่วมหัวก็ไม่อาจทำให้ศีลปวัตรชั้นเยี่ยมนี้คืนรูปเดิม
มาได้อีก ตัวนาคที่ตกแต่งหน้าบัน กัด ถอดตายอย่างละเอียดของเต่า (เหลืออยู่เพียงเสาเดียว)
กัด ถอดตายที่ฐาน กัด ๆ ถอดจนฝีมือทำพระปรางค์แบบจำลองอันมีค่านี้ กัด ข้าพเจ้า
กล้ากล่าวได้ว่าจะทำให้ดีวิเศษไปกว่านี้อีกหาได้ไม่ ประสิทธิภาพของดีต่างๆ อันเกิดจากการนำ
เอาพลอยมณีมีค่ามาฝังประดับไว้ด้วยนั้น ช่างประณีตกลมกลืนกันเป็นอย่างดี และทงนมไม้
อันเกด เพราะคนไทยสมัยก่อนมีความชำนาญพิเศษในเรื่องจัดดีให้ประสานกัน

ค้ำและผักดาบทองคำซึ่งประดับด้วยถอดตายแบบไทยโบราณและมั่งเพชรพลอยอย่าง
วิจิตรบรรจงเต็มไปหมด (ดูรูปหน้า ๔๓) ก็เป็นศิลปกรรมชิ้นหนึ่งที่น่าชื่นใจเสียจริงๆ รูปช้าง
หมอบก็มีคุณค่าทางศิลปะเป็นอย่างสูงเช่นกัน พระเศ้าน้ำทองคำซึ่งมีจุดเป็นรูปพรหมดีหน้า
เข้าใจว่าใช้ได้นามนตร์สำหรับพิชิตทางศาสนา (ดูรูปหน้า ๔๔) ตรงกระพุ้งประดับด้วยแผ่นทอง
รูปกลีบบัวสองข้าง ข้างหนึ่งสลักเป็นรูปเทวดา (นั่ง) องค์หนึ่ง และอีกด้านหนึ่งเป็นรูปนาค
(๓ เศียร) นับเป็นชิ้นศิลปะที่งดงามและมีฝีมือเป็นเยี่ยมอย่างหาที่ติได้ชิ้นหนึ่งของไทย

ด้วยความรู้สึกสนใจอย่างแรงกล้าเช่นนี้ เราอาจชื่นชมศิลปวัตถุที่พบใหม่เหล่านี้ได้
เกือบทุกชิ้น และกล่าวขวัญถึงคุณค่าที่มีอยู่โดยไม่หยุดหย่อน เพราะการที่ได้เห็นศิลปวัตถุแต่
ละชิ้นนั้น ทำให้เกิดความเพลิดเพลินเจริญใจในความงามเป็นอย่างยิ่งนัก

กล่าวโดยสรุป การค้นพบใหม่ครั้งนี้ได้ให้ความแจ่มกระจ่างแก่เรา ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. ภาพจิตรกรรมของไทย ซึ่งมีองค์ประกอบเป็นภาพพุทธประวัติและ
เรื่องชาดกในพุทธศาสนานั้น ได้มีมาแล้วตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ (ต้นคริสต์
ศตวรรษที่ ๑๕) เหตุนี้อายุของภาพจิตรกรรมไทยประเภทนี้จึงถอยหลังไปจาก
เวลาที่กำหนดไว้เดิมถึง ๑๓๐ ปี

๒. อิทธิพลของศิลปสุโขทัยที่มีต่องานปฏิมากรรมของอยุธยา ซึ่งสมัย
นี้มีลักษณะเป็นแบบอู่อทอง ได้เริ่มมาบ้างแล้วตั้งแต่ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๕๓-๑๘๗๓
(ค.ศ. ๑๓๑๐-๑๓๓๐) อันเป็นเวลาก่อนกำหนดที่ตั้งไว้เดิมประมาณ ๑๕๐ ปี

๓. งานศิลปประเภทเครื่องประดับตกแต่งที่มีลักษณะเฉพาะของอยุธยา
ซึ่งแต่เดิมเชื่อกันว่าเป็นของสมัยหลังต่อมาเท่านั้น เมื่อได้พิจารณาจากศิลปวัตถุ
ที่พบใหม่นี้แล้ว ก็ต้องกำหนดอายุทางตำนานของศิลปวัตถุเหล่านั้นถอยหลังไปกว่า
เดิมอีกประมาณ ๒๐๐ ปี

ความแตกต่างกันในแบบศิลปเครื่องประดับบางชิ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นพิเศษ บ่งว่าเป็น
ของรุ่นหลังนั้น ทำให้ข้าพเจ้าคิดเห็นว่าเป็นของที่น่าเข้าไปบรรจุไว้ในกรุในระยะหลังจากการ
สร้างพระปรางค์ แต่ความคิดเห็น เจ้านาที่ผู้ค้นพบตั้งของในกรุไม่ตรงความเห็นด้วย นอกจาก
นั้นแล้ว ได้รับคำชี้แจงอย่างถูกต้องว่า การที่ใคร ๆ จะนำเอาสมบัติและพระอัฐิของพระมหากษัตริย์
พระองค์หนึ่ง ไปบรรจุไว้ในสถานที่อื่นเป็นเหตุเคารพสักการะของอีกพระองค์หนึ่งนั้น ย่อมเป็นการขัด
ต่อจารีตประเพณีของไทย ดังนั้น ข้อเท็จจริงจึงยังเหลืออยู่ที่ว่า การค้นพบครั้งใหม่นี้ได้บดบัง
และเปลี่ยนแปลงข้อมูลฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปของไทยสมัยอยุธยาไปหลายประการ.

๕. ปฏิมากรรมสมัยอยุธยา

ของ

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์

ภัณฑารักษ์พิเศษ

การขุดค้นของโบราณภายในพระปรางค์วัดราชบูรณะ เมื่อปลายเดือนกันยายน
และต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ทำให้ทฤษฎีการศึกษาเรื่องปฏิมากรรม ซึ่งสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพทรงวางไว้ ซึ่งจะขอเรียกว่า ทฤษฎีเก่า เปลี่ยนแปลงไปบ้าง จะเปลี่ยนแปลง
ไปอย่างไรแค่ไหน จะต้องพูดถึงระยะเวลาของทฤษฎีเก่าเล็กน้อย จึงจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจขึ้น

โบราณวัตถุสถานสมัยอยุธยา ที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงวางหมวดหมู่ไว้
ในตำนานพุทธเจดีย์สยาม จัดได้เป็น ๔ ยุคด้วยกัน คือ

ยุคที่ ๑ นับตั้งแต่พระเจ้าอู่ทองตั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นอิสระเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๓ และใน
รัชกาลหลัง ๆ ต่อมาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๓ ในระยะเวลา
๓๓๘ ปีนี้ พุทธเจดีย์ที่สร้างในกรุงศรีอยุธยา จะเป็นพระธาตุเจดีย์กัณฑ์ พระพุทธรูปกัณฑ์ ยังนับถือ
แบบอย่างสมัยลพบุรียิ่งกว่าแบบอย่างสมัยสุโขทัย ชื่อนพงเห็นได้ดังพระศรีวิตรนมหาธาตุ
อันสร้างเป็นหัตถเจดีย์สถานในพระอารามหลวง เช่นที่วัดพุทธไสยาสน์ ซึ่งพระเจ้าอู่ทองทรงสร้าง
กัณฑ์ ที่วัดมหาธาตุในพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ และสมเด็จพระ
ราเมศวรทรงสร้างกัณฑ์ ที่วัดราชบูรณะ ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา)
ทรงสร้างกัณฑ์ ที่วัดพระราม ซึ่งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ โปรดให้เริ่มสร้างขึ้น และสมเด็จพระ
พระราเมศวรกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสร้างต่อมาจนสำเร็จกัณฑ์ ที่วัดมหาธาตุ
เมืองสุพรรณบุรี ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ หรือสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสร้าง
กัณฑ์ และที่วัดพระศรีวิตรนมหาธาตุเมืองพิษณุโลก ซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสร้างกัณฑ์
สร้างเป็นพระปรางค์อย่างแบบสมัยลพบุรีทั้งนั้น พระพุทธรูปซึ่งสร้างในสมัยนี้ ลักษณะกัณฑ์
อย่างพระขอม (มักเรียกกันว่าแบบพระ “เมืองสรรค์”)

ยุคที่ ๒ นับตั้งแต่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นไปเสวยราชย์อยู่ ณ เมืองพิษณุโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๖ คงจะได้ไปทรงทราบราชประเพณีครั้งกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงครองกรุงสุโขทัย ถัดอีก ต่อมาอีก ๒ ปีเกิดทรงพระราชศรัทธาจะเสด็จออกอุปสมบทชั่วคราวเหมือนอย่างพระมหาธรรมราชาธิราช จึงเอาแบบอย่างกรุงสุโขทัยให้ไปนิมนต์พระมหาธรรมราชาธิราชให้มาเข้าเป็นพระอุปราช คดีดังท้าวทศพรเห็นจะรุ่งเรืองขึ้นอีกในครั้งนั้น ครั้นมาถึงรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งพระราชชนนีเป็นเชื้อสายกษัตริย์สุโขทัย ประสูติและทรงพระเจริญ ณ เมืองพิษณุโลก ได้เสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๔ เสด็จลงมาครองกรุงศรีอยุธยา ก็ทรงสร้างพุทธเจดีย์ตามแบบสมัยสุโขทัย เช่นพระมหาสถูป ที่บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระราชบิดาและสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชที่ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ ก็สร้างเป็นพระสถูปอย่างดังกล่าว และพระพุทธรูปทรงหล่อเป็นพระยืนองค์ใหญ่ ก็ถ่ายแบบพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยมาสร้าง (พระศรีสรรเพชญ์ พระพุทธรูปซึ่งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงสร้างสูญเสียแล้ว แต่พระโลกนาถสร้างที่หลังไม่ช้านักยังอยู่ที่วิหารด้านตะวันออกในวัดพระเชตุพน พอดูแบบอย่างครั้งนั้นได้) ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ขึ้นมา ดูเหมือนจะนิยมสร้างพุทธเจดีย์ตามแบบดังท้าวทศพรเห็นเคยประพฤติมาแต่กรุงสุโขทัย และยังมีการไปมาติดต่อกับดังท้าวทศพรขึ้นรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม รวมเป็นเวลา ๓๓๗ ปี ความที่ท้าวทศพรเห็นท้าวทศพรเห็นท้าวทศพรเห็นด้วยคิดสร้างในระยะนี้ พระเจดีย์ที่เป็นหลักวัดสร้างเป็นพระสถูปอย่างดังกล่าวเป็นพื้น มิใคร่มีที่จะสร้างเป็นปราสาทอย่างเขมร และปรากฏการณ์ที่ได้ทำบางอย่าง เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างพระเจดีย์ทรงที่ชนช้างชนะพระมหาอุปราชเมืองหงสาวดี ก็ทำตามแบบอย่างพระเจ้าทศพรเห็นท้าวทศพรเห็นท้าวทศพรเห็นพระยาเอวารทมิพที่ในดังท้าวทศพรเห็น และที่ดูปรากฏในจดหมายเหตุว่า เมื่อในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม พระสังฆไทยออกไปดังท้าวทศพรเห็น ได้ความจากพระสังฆไทยดังกล่าวว่า รอยพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปองค์ได้ทรงเหยียบประทานไว้ ณ เขาสุวรรณบรรพต อยู่ในประเทศสยาม นำความนั้นกลับมาทูลพระเจ้าทรงธรรม เป็นเหตุ จึงได้ค้นหาและพบรอยพระพุทธรูปที่แขวงจังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นที่คนขึ้นไปบูชากันทุกปีจนทุกวันนี้

ยุคที่ ๓ นับแต่รัชกาลพระเจ้าปราสาททอง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๓ มาจนถึงรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๕ ระยะเวลาดังกล่าว ๑๐๒ ปี ในระยะนี้เกิดนิยมก่อสร้างพุทธเจดีย์แบบอย่างเขมรขึ้นอีก เหตุด้วยเดิมประเทศเขมรเคยชนกรุงศรีอยุธยาแต่ครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ครั้นถึง

รัชกาลพระเจ้าทรงธรรม เขมรตั้งแข่งเมือง พระเจ้าทรงธรรมปราบไม่ลงตลอดรัชกาล ถึงรัชกาล
พระเจ้าปราสาททองได้ประเทศเขมรกลับมาชนกรุงศรีอยุธยาอย่างแต่ก่อน จึงเกิดนิยมถ่ายแบบ
อย่างปราสาทเขมรมาสร้างในกรุงศรีอยุธยาเป็นการเฉลิมพระเกียรติยศ เช่นสร้างพระปรางค์ใหญ่
ที่วัดไชยวัฒนารามและสร้างพระนครหลวงทางด้านใต้เป็นต้น พระพุทธรูปที่เคยสร้างเป็นพระก่อ
หรือพระหล่อมาแต่ก่อน ก็เกิดนิยมสร้างด้วยศิลาทราย เอาอย่างพระพุทธรูปที่นครวัดและนครธม
เมืองเขมร ฝีมือทำพระพุทธรูปลักษณะเป็นอย่างขอมกับไทยปนกันไม่สู้งาม มีพระประธาน
องค์ใหญ่ ณ วัดชุมพลนิกายารามที่บางปะอินเป็นตัวอย่าง แต่ในรัชกาลพระเจ้าปราสาททองนั้น
นอกจากอย่างเขมร ก็คิดประดิษฐ์สร้างมีของดังงามที่ปรากฏอยู่ก็หลายอย่าง ดังเช่นพระเจดีย์
เหลี่ยม ๒ องค์ที่วัดชุมพลนิกายาราม เป็นต้น ในรัชกาลหลังๆ ต่อมาในยุคนั้น แม้ในรัชกาล
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ไม่ปรากฏว่าสร้างพุทธเจดีย์ใหญ่โต มีแต่การที่ทรงปฏิสังขรณ์
ตามแบบอย่างที่มีอยู่แล้ว

ยุคที่ ๔ นับตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าบรมโกศมาจนกรุงศรีอยุธยาเสียแก่ข้าศึกเป็นเวลา ๓๕ ปี
ในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศบำรุงฝีมือช่างและโปรดให้สร้างวัดวาอาราม มักทำโดยประณีต มีตัว
อย่างฝีมืออยู่ที่วัดกุฎีดาว (พระเจ้าบรมโกศทรงสร้างแต่เมื่อยังเป็นพระมหาอุปราช) แต่พระเจ้า
บรมโกศทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดเก่าเสียเป็นพื้น มิใคร่มีที่จะสร้างขึ้นใหม่ แต่ทำแห่งใดคงเห็น
ได้ว่าทำโดยฝีมือประณีต (วัดในเมืองเพชรบุรีที่ปฏิสังขรณ์เป็นฝีมือเก่าทำในสมัยนั้นเป็นพื้น)
แบบอย่างแก้ไขเพียงตลอดอายุ แต่มาถึชนชั้นนี้ได้มีการศึกษาจากลังกา เพราะประเทศลังกา
เกิดจลาจล พระศาสดาทรุดโทรมเศร้าหมองจนสูญสิ้นสมณะวงศ์ ต้องเข้ามาขอพระภิกษุไทย
ไปให้อุปถัมภ์ตั้งสมณะวงศ์ขึ้นใหม่ในลังกาทั่วไป ไทยกลับเป็นครูของลังกา แม้ทางเมืองเหนือ
อันเป็นท้องถิ่นต้นคำราพุทธเจดีย์สมัยสุโขทัย มาถึงยุคนักทรุดโทรม ช่างกรุงศรีอยุธยาก็ขึ้นไป
ช่วยปฏิสังขรณ์ ฝีมือที่ทำได้ปรากฏ เช่นวัดพระชินราชที่เมืองพิษณุโลก พระปรางค์เซตียง
ที่เมืองสุวรรณคโกลเก่า วิหารหลวงวัดมหาธาตุเมืองทุ่งยั้ง และวัดพระฝางที่เมืองสว่างคนบุรี

พุทธเจดีย์สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสร้างใน ๔ ยุคที่กล่าวมา ถ้าว่าโดยดัดทิพระศาสดา
สร้างตามดัดทิลังกาองค์ทั้งนั้น แต่ทว่าโดยแบบอย่างการช่างเอาแบบทั้งสมัยทวารวดี สมัยลพบุรี
และสมัยสุโขทัยมาใช้ปะปนกันตามเหตุการณ์ หรือตามความนิยมของผู้คิดแบบอย่าง ถ้าว่าโดยคติ
เพราะเหตุที่ความมั่งคั่งมหายานเป็นอันสูญมาเดิยนานแล้ว ดัดทิลังกาองค์เก่าก็เสื่อมทรามมาช้านาน

จึงสร้างโดยคติตามที่ไทยนิยม ยกเป็นตัวอย่าง ดังเช่นพระพุทธรูปทรงเครื่องเป็นของเกิดขึ้นใน
ดัทธิมหายาน ถือว่าเป็นรูปพระอภิปุทธเจ้าองค์หนึ่งต่างหาก ครั้นมาถึงสมัยลังกาวงศ์
ซึ่งถือคติหินยาน แต่งอธิบายพระทรงเครื่อง ว่าเป็นพระศรีอารียโพธิสัตว์ซึ่งจะมาตรัสรู้
ในกาลภายหน้า ครั้นสมัยต่อมาถือว่าพระทรงเครื่องเป็นพระพุทธรูปปางพระพุทธรูปเจ้า
ทรงจำแดงพระองค์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเมื่อปราบท้าวมหาชมพู ดังนี้ ฯ ๑ ๖ ๗

พระอุเทสิกเจดีย์มีพระพุทธรูปเป็นสำคัญ ดังเกิดตามตัวอย่างที่ได้พบพระพุทธรูปสมัย
กรุงศรีอยุธยายุคต้น ชอบทำตามแบบขอม ยุคที่ ๒ ชอบทำตามแบบช่างสุโขทัย มีพระพุทธรูป
งามอยู่ ๒ ยุคเท่านี้ ต่อมาอีก ๒ ยุค มีมอดตายลง ในตอนปลายคดียังสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง
กันมาก พระพุทธรูปทรงเครื่องครึ่งสมัยกรุงศรีอยุธยา ดูเหมือนองค์ที่เป็นพระประธาน
วัดหน้าพระเมรุ จะงามกว่าองค์อื่น ๆ พระพิมพ์ก็ยังชอบสร้างกันสืบมา สร้างอย่างพระพิมพ์แบบ
สุโขทัยบ้าง ทำเป็นพระทรงเครื่องและมีได้ทรงเครื่องตามแบบสมัยกรุงศรีอยุธยาบ้าง เรื่องตำนาน
พระพุทธรูปเจดีย์สมัยกรุงศรีอยุธยามีดังแสดงมา

ระยะเวลาของทฤษฎีเก่าสำหรับปฏิมากรรม เฉพาะอย่างยิ่งการทำพระพุทธรูป ขอย้ำ
ดังนี้ ฯ อีกครั้งหนึ่ง คือ

ยุคที่ ๑ ที่ว่าชอบทำตามแบบขอมหรือที่เรียกว่า พระ “เมืองสรรค์” นั้น ได้แก่
พระพุทธรูปอยู่ทาง ๓ หมวด เริ่มตั้งแต่ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา มาจนถึงต้นแผ่นดินสมเด็จพระ
พระบรมไตรโลกนาถ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๓

ยุคที่ ๒ เริ่มตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ จนถึงแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม
เมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๓ ในระยะนี้ชอบทำพระพุทธรูปตามแบบอย่างช่างสมัยสุโขทัย แต่เปลี่ยนแปลง
พลิกแพลงไปตามที่ช่างกรุงศรีอยุธยาเห็นว่างาม มีพระพิมพ์ประพายช่างสุโขทัยเหลืออยู่เพียง
เล็กน้อยเท่านั้น และทำกันทั่วประเทศ จนเป็นเหตุให้นักโบราณคดีบางคนเห็นควรจะเรียกว่า
แบบฉบับแห่งชาติ ๒ ยุคหนึ่งของทำงานถึงที่สุดมาก

ยุคที่ ๓ ตั้งแต่แผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง พ.ศ. ๒๑๗๓ จนถึงแผ่นดินพระเจ้าท้ายสระ
พ.ศ. ๒๒๗๕ ที่ว่านิยมสร้างด้วยหินและมีฝีมือไม่ดีจะงามนั้น ที่จริงทั้งงาม ๆ ก็มีมากเหมือนกัน
เช่นพระเศียรหินเศียรหนึ่งซึ่งได้มาจากจังหวัดลพบุรี เป็นของทำในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช (อ.ย. ๑๑ ในท้องถิ่น) เศียรนี้ได้มาภายหลังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

ทรงหนังสือค่านานพุทธเจดีย์หลายปี ข้อที่ว่ากรนิมธสร้างพระพุทธรูปด้วยศิลาเริ่มนิมธสร้างกัน
ในยุคนั้น ก็เพราะเวลานั้นเรายังไม่ได้พบพระพุทธรูปศิลาที่ก่อนสมัยพระเจ้าปราสาททองและ
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาได้ทำการแผ้วถางวัดพระรามและวัดมหาธาตุใต้เศียรพระ
พุทธรูปศิลาสมัยอยุธยาหลายเศียร ฉะนั้นก็ให้พึงเข้าใจว่าการสร้างพระพุทธรูปด้วยศิลาได้เคย
ทำกันมาแต่ยุคที่ ๑ แต่ไม่สู้จะแพร่หลาย

สมัยที่ ๔ ตั้งแต่แผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ พ.ศ. ๒๒๗๕ จนถึงต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา
ก็มีพระทรงเครื่องทรงมา ๆ หลายองค์ แต่เป็นพระขนาดเล็ก เช่น พระพุทธรูปปางประทานอภัย
(อ.ย. ๒๓ ที่ที่ ๒๗) ในพระที่นั่งอัครวิจิตร เป็นคัน แต่มีไม่สู้มากของคันนี้ จึงอย่าง
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงวางทฤษฎีไว้ คราวนี้จะกล่าวถึงของที่ขุดพบในกรุ
วัดราชบูรณะต่อไป

พระพุทธรูปที่ขุดได้ในปรางค์วัดราชบูรณะ ว่าอย่างคร่าว ๆ มีพระพุทธรูปอินเดีย
ครึ่งราชวงศ์ปาละ สมัยพุทธองค์ ๓ พระพุทธรูปลังกา สมัยพุทธองค์ ๓ พระพุทธรูปสมัย
ดลบุรี ทั้งสมัยธรรมดาตมาธินาคปรกและอื่นอีกหลายองค์ (ดูรูปหน้า ๗๒) พระพุทธรูปสมัย
สุโขทัยที่เป็นพระยืนและติดากันหลายองค์ พระพุทธรูปสมัยอยุธยาของหมวดที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ มากมาย
หลายองค์ทำทรงด้วยทองคำ แก้วมรกต นาก และสมัยพุทธ ที่ทำเป็นพระพิมพ์ทองคำมีจำนวนมากมาย
ยังมีเทวรูปอีก ๒ องค์ ทำอย่างทรงเครื่องน้อย เป็นแบบอย่างที่เราเรียกว่าเขมรไทยทำ (ดูรูป
หน้า ๗๓) ซึ่งเชื่อกันมาแต่ก่อนว่าเป็นของพม่าทำขึ้นในยุคที่ ๓ คือในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง
นอกจากนี้ก็มีพระพุทธรูปและพระพิมพ์สมัยอยุธยาธรรมดาซึ่งเป็นแบบอย่างของช่างสุโขทัย และ
มักเรียกกันในปัจจุบันว่า แบบฉบับแห่งชาติ ทั้งที่ทรงเครื่องและไม่ทรงเครื่อง จนกระทั่งพระ
พุทธรูปและพระพิมพ์ซึ่งเรียกกันว่าของปลายสมัยอยุธยาที่มีมาก วัดราชบูรณะนี้สมเด็จพระบรม
ราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๑๙๖๗ ว่าตามทฤษฎีเก่า ของ
ที่บรรจุไว้ภายในก็ควรจะมีของอย่างต่ำลงมาเพียงพระพุทธรูปอยู่ของ ๓ พระพุทธรูปที่เป็นแบบอย่าง
ช่างสุโขทัยและที่เป็นอย่างเขมรไทยทำ และแบบอย่างปลายสมัยอยุธยา หากควรจะมีในกรุปรางค์
องค์นี้ไม่ นอกจากว่าในกรุจะมีการบรรจุเพิ่มเติมได้ในรัชกาลหลัง ๆ ต่อมา ซึ่งได้เป็นผู้ซ่อม
พระปรางค์องค์นี้ แต่มีผู้สนใจหลายคนที่ได้ลงไปพิจารณาถึงในกรุ เห็นว่าเป็นการทำครั้งเดียว
คือบรรจุแล้วก็ปิดเพดานตาย ไม่มีร่องรอยว่ามี การเปิดเพดานเอาของเข้าบรรจุเพิ่มเติมอีกเลย

เมื่อเป็นเช่นนั้น ทฤษฎีเก่าก็จะต้องเปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือว่า พระพุทธรูปยุคที่ ๒ ที่ว่าชอบทำ
ตามแบบอย่างช่างสุโขทัย และเริ่มตั้งแต่แผ่นดินพระรามาธิบดีที่ ๒ พ.ศ. ๒๐๓๔ นั้น อันที่จริง
ช่างกรุงศรีอยุธยาเขาได้ทำกันก่อนนั้นแล้ว แม้ในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓
(ขุนหลวงพะงั่ว) ทรงสร้างเมื่อปีชวด พ.ศ. ๑๙๓๗ ก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ถึง ๕๐ ปี ก็มีพระพุทธรูป
อยู่ทาง ๓ หมวดและพระพุทธรูปอย่างที่เราเรียกว่าแบบอย่างช่างสุโขทัย หรือชอบเรียกกันในปัจจุบัน
นี้ว่า แบบฉบับแห่งชาติ มาแล้วเหมือนกัน

อีกกรุหนึ่งซึ่งอยู่ในพระเจดีย์ใหญ่องค์ข้างด้านตะวันออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งราช
บัณฑิตยสถานทำการขุดค้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ กรุนี้สร้างภายหลังกรุงรัตนโกสินทร์
๖๘ ปี อยู่ในเขตยุคที่ ๓ แต่ของที่ได้พบมีลงไปจนถึงของสมัยอยุธยาธรรมดาและปลายสมัย
อยุธยา ซึ่งเดิมเชื่อกันว่าจะเป็นของซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมโกศได้ทำการบรรจุไว้ในสมัยเมื่อ
พระองค์ทำการซ่อมเป็นครั้งสุดท้าย แต่ในเวลานี้เราได้เห็นลักษณะของกรุวัดราชบูรณะและ
พิจารณากันอย่างถี่ถ้วนแล้ว ว่าไม่มีร่องรอยที่จะมีการบรรจุของเพิ่มเติมเป็นครั้งที่ ๒ ที่ ๓
หลังจากเวลาที่สร้างได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็จะทำให้การศึกษาเรื่องระยะเวลาของปฏิมากรรม
เฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธรูปสมัยอยุธยา เปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ไม่ได้หมายความว่าทฤษฎีเก่าจะใช้
ไม่ได้เสียเลย เป็นแต่ทำให้เราทราบว่า ศิลปกรรมสมัยอยุธยายุคที่ ๒ ยุคที่ ๓ และยุคที่ ๔ ซึ่งตาม
ทฤษฎีเก่าว่าได้นิยมทำกันเมื่อในรัชกาลนั้น ๆ นั้นเปลี่ยนไปเป็นว่าช่างหรือศิลปินสมัยอยุธยาเขาได้
ทำกันมาตั้งแต่ยุคต้นแล้ว ทำนองเดียวกับพระพุทธรูปอยู่ทาง หมวดที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ ซึ่งขุดพบ
กันมากในอาณาจักรสุโขทัย ก็คงจะเป็นของที่ช่างสุโขทัยทำขึ้นตามอย่างศิลปกรรมของ
อยู่ทางเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น ของที่กำหนดไว้ว่าได้สร้างขึ้นในยุค ๒ ยุค ๓ และยุค ๔ ตาม
ทฤษฎีเก่าอัน อาจถือได้ว่า ช่างสมัยอยุธยาเขาได้ทำกันมาแต่ยุคแรก เป็นแต่ยังไม่พบกัน
แพร่หลายเท่านั้น.

๒. เรื่อง พระอศิตพุทธ

ของ

นายแสง มนวิตร

หัวหน้าแผนกหอวิชาญ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

พระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งกล่าวกันว่า สร้างโดย
เจ้าด้ามพระยาหรือพระบรมราชาธิราชที่ ๒ กษัตริย์สมัยอยุธยา เมื่อประมาณ ๕๐๐ ปีเศษมาแล้ว
ภายในองค์พระปรางค์มุกฏ ถูกเปิดออกเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๐๐ ในกรุนหมั่งของมหัศจรรย์
ต่าง ๆ ซึ่งเป็นทองคำล้วน ๆ มากมาย กับมีพระพุทธรูปสมัยโบราณบรรจุอยู่ในกรุนหมั่งของค
นอกจากพดุมหัทธมนต์เหล่านั้แล้ว ยังมีคัลปอนมคัา ควรแก่การดูและศึกษาอีกอย่างหนึ่ง
ซึ่งจะหาที่ไหนไม่ได้ในสมัยนี้ ดังนั้นคือ ภาพจิตรกรรม เป็นภาพเขียนดี ระบายด้วยดีแดงและ
ปิดทองตามภาพ เขียนไว้ที่ผนังกรุ กรุนหมั่งรูปเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ ๓.๔๐ เมตร
สูง ๒.๗๕ เมตร ผนังข้าง ๆ ผนังเป็นศิลาแดง ลงปูนผิวแล้วเขียนภาพที่ปูนผิว เพดานเป็นหินหน้า
กระดาน ๓ แผ่น เขียนภาพดาวบนเพดานนั้น

ผนังของกรุแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนล่างของผนังทั้ง ๔ ด้าน ทำเป็นคูหาหน้ากระดาน
ซึ่งเข้าไปในผนัง ขอบคูหาทำเป็นซุ้มเรือนแก้ว ที่หน้ากระดานคูหา เขียนภาพไว้ที่ทุกด้าน
และที่ข้างซุ้มเรือนแก้วเขียนภาพทศชาติและบางเรื่องในนิทานชาดก ส่วนบนแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน
ส่วนล่างเขียนเป็นรูปพระดำวกยนิประนมมือเรียงแถวทั้ง ๔ ด้าน

ด้านเหนือ มี ๓๘ องค์ หันหน้าไปทางทิศตะวันตก

ด้านตะวันออก มี ๒๐ องค์ หันหน้าไปทางทิศใต้

ด้านใต้ มี ๒๐ องค์ หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ๓๔ องค์

และหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ๒ องค์

ด้านตะวันตก มี ๒๓ องค์ หันหน้าไปทางทิศใต้

รวม ๔ ด้าน เป็น ๘๐ รูป เข้าใจว่าเป็นภาพ พระอสิมทาสาวก ถัดขึ้นไปอีก ๒ ชั้น
เขียนเรื่องพุทธประวัติและพระพุทธรูปมีลักษณะเป็นปางต่าง ๆ ชั้นบนสุดเขียนรูปพระอศิตพุทธ

ด้านละ ๖ องค์ ทั้ง ๕ ด้านรวมเป็น ๒๕ องค์ ภายใต้บังคับพระอัครพุทธเขียนอักษรอมบอก
พระนามไว้ทุกองค์ แต่อักษรเหล่านั้นชำรุดลบเลือนไปมาก เหลือที่พออ่านได้เป็นดวงองค์ คือ

ในด้านทิศตะวันออก จากซ้ายไปขวา องค์ที่ ๑ องค์ที่ ๒ หนังสือจบจนมองไม่เห็นตัว
องค์ที่ ๓ พออ่านได้ว่า มงฺกโต องค์ที่ ๔ ตุมโน องค์ที่ ๕ เรวโต องค์ที่ ๖ โสภโต

ในด้านทิศใต้ จากซ้ายไปขวา องค์ที่ ๑ โอนมตฺตํ องค์ที่ ๒ ดบไม่มีรอยหนังสือ องค์
ที่ ๓ นารโต องค์ที่ ๔ ปทุมุตโต องค์ที่ ๕ ตุมโร องค์ที่ ๖ ตุชาโต

ในด้านทิศตะวันตก จากซ้ายไปขวา องค์ที่ ๑ บียตฺตํ องค์ที่ ๒ อตุตฺตํ องค์ที่ ๓
ชมมตฺตํ องค์ที่ ๔ ติทุตฺตํ องค์ที่ ๕ ติตฺตํ องค์ที่ ๖ ปุตฺตํ

ในด้านทิศเหนือ จากซ้ายไปขวา องค์ที่ ๑ ขำรุตมองไม่เห็นตัวหนังสือ องค์ที่ ๒ ขำรุต
มองไม่เห็นตัวหนังสือ องค์ที่ ๓ เวสฺสฏฺฐ องค์ที่ ๔ กฤษฺณโร องค์ที่ ๕ ขำรุตมองไม่เห็นตัว
หนังสือ องค์ที่ ๖ ขำรุตมองไม่เห็นตัวหนังสือ

เมื่อพยายามอ่านตัวอักษรเท่าที่ปรากฏอยู่ คงได้ความดังกล่าวมาแล้ว ส่วนตัวอักษร
ที่ลบ ขำรุต จนมองไม่เห็น แต่ภาพพระพุทธรูปปรากฏอยู่ ทำอย่างไรจึงจะทราบว่า พระพุทธรูป
องค์นั้นๆ มีพระนามว่าอะไร เพราะในสมัยเมื่อเขียนครั้งแรก ผู้วาดภาพคงเขียนพระนามไว้
ครบบริบูรณ์ หากแต่เป็นเวลาด่วงเลยมาช้านาน อักษรเหล่านั้นลบ ขำรุตไปหมด จึงอ่านไม่
ออกหรือไม่มรรยจะให้อ่านได้

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๕ มีผู้พบพระพุทธรูปแฉ่งทำด้วยตะกั่วหรือชินอยู่ในเจดีย์
โบราณซึ่งพังทลาย ที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เชื่อกันว่ากลังไม้ขีดไฟได้กลิ่นย พระ
แฉ่งนมพระพุทธรูป ๒๘ องค์ นึ่งเรียงกันเป็นชั้นๆ ๕ ชั้นล่างชั้นละ ๕ องค์ ชั้นที่ ๖ ยอดสุดมี
๓ องค์ พระแฉ่งชนิดนี้ ชาวเมืองเหนือเรียกว่า พระชาวแปด แปดว่า พระยี่สิบแปด เมื่อจำนวน
แน่นอนดังนี้ ก็ตรงกับพระนามของพระพุทธรูป ๒๘ องค์ ซึ่งกล่าวไว้ในอาฏานาฏิยสูตรภาณวาร
อังกุตครนิกาย

พระพุทธรูป ๒๔ องค์ ในสูตรนั้น มีดังนี้

นโม เม สัพพพุทธานัน (๑) ตณฺหํกโร มหาวิโร (๒) สรณฺกโร โลกहित (๓) โกณฑัญญโณ ชนปาโมกฺโข (๔) สุมโน สุมโน ชีโร (๕) โสภิตो คุณสมฺปนฺโน (๖) ปทุโม โลกปชฺโชโต (๗) ปทุมุตฺโต สตฺตสาโร (๘) สุชาโต สัพพโลกกฺโข (๙) อตฺถทสฺสํ การุณิโก (๑๐) สิทธคฺโค อสโม โลก (๑๑) ปุสฺสโ จ วรโห พุทฺโธ (๑๒) สิจฺจํ สัพพหิโต สตฺถา (๑๓) กกุสฺนโธ สตฺถวาโห (๑๔) กัสฺสโป สิริสมฺปนฺโน	อุปปนฺนํ มหะสินัน (๑๕) เมธกโร มหายโส (๑๖) ทัฬฺหํกโร ชุตินฺธโร (๑๗) มงฺคโล ปุริสาสโก (๑๘) เรวโต รตฺติวฑฺฒโน (๑๙) อโนมทสฺสํ ชนฺตฺตโม (๒๐) นารโห วรสารถิ (๒๑) สุมะโห อปฺปฎฺธิปุคฺคโล (๒๒) ปิยทสฺสํ นราสโก (๒๓) ธรรมทสฺสํ ตโมนฺโห (๒๔) ติสฺโส จ วทํ วโร (๒๕) วิปสฺสํ จ อญฺโพน (๒๖) เวสสฺสํ สุขทายโก (๒๗) โกณาคมนโน รณฺณชโห (๒๘) โคตโม สกฺยปฺงฺคโว ฯ

หรือจะคิดเฉพาะพระนามของพระพุทธรูป ๒๔ องค์ ก็คือ พระคันทังกโร พระเมธังกโร พระสรณังกโร พระทัฬหังกโร พระโกณฑัญญโณ พระมังคโล พระสุมโน พระเรวโต พระโสภิตโค พระอโนมทสฺสํ พระปทุมโม พระนารโห พระปทุมุตโต พระสุเมโห พระสุชาโต พระปิยทสฺสํ พระอรรถทสฺสํ พระธรรมทสฺสํ พระสิทธคโค พระติสโส พระปุสโส พระวิปัสสํ พระสิจฺจํ พระเวสสฺสํ พระโกณาคมนโน พระกกุสณโธ พระกัสสปะ พระกัสสปโคตโม

เมื่อปรากฏว่า ในกรพระปรมาภิไธยพระนาม มีภาพเขียนพระพุทธรูป ๒๔ องค์ ชาติจำนวนดังกล่าวไป ๔ องค์ สงสัยว่าการขาดจำนวนไป ๔ องค์นั้น เพราะเหตุไรแต่ละองค์ไหนบ้างที่ขาดไป ตรวจสอบพระนามของพระพุทธรูปทั้ง ๒๔ องค์ เฉพาะเท่าที่อ่านออกมีพระนามเรียงกันตามลำดับ เช่น นารโห ปทุมุตโต สุเมโห สุชาโต ปิยทสฺสํ ฯลฯ ไม่มีการดัดกันดัดพระนาม

อนึ่ง ในคัมภีร์มรรตถกถาฉันนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความหมายของคำว่า
อดีตพุทธ ซึ่งกล่าวไว้ในคัมภีร์บาลีพุทธวงศ์ว่า

“อดีตพุทธานนฺติ อดีตานํ พุทธานํ ๑ อมฺหากํ ภควโต อภินิหารสฺส ปฺรโต
ปนฺ ตณฺหฺกโร เมธฺกโร สรณฺกโร ที่ปฺกโรติ จตุตาโร พุทธา เอกสฺมี กปฺเป
นิพฺพตฺตีสฺส ๑ เดสํ อปรภาเค โทณฺทณฺณาทโย เตวีสติพุทธาติ สพฺเพ ที่ปฺกฺราทโย
จตุวีสติพุทธา อธิ อดีตพุทธาติ อธิปฺเปตา”

แปลว่า

“คำในบาลีพุทธวงศ์ ว่า อดีตพุทธทั้งหลาย นั้น ได้แก่พระพุทธที่ล่วงแล้วทั้งหลาย
อธิบายว่า พระพุทธ ๔ องค์ คือ พระคันทังกร พระเมธังกร พระสรณังกร และพระที่บังกร
ทรงอุปติในกัปเดียวกัน ก่อนหน้าพระผู้มีพระภาคของเรา (สัถยโคดม) ซึ่งผู้ใดจะเป็น
พระพุทธ แต่ยังมีได้รับพยากรณ์จากพระพุทธทั้งหลายเหล่านั้น ต่อมาจากพระพุทธเหล่านั้น
ได้มีพระพุทธ ๒๓ องค์ มีพระโกณฑัญญะ เป็นต้น รวมทั้งพระพุทธที่บังกรด้วย เป็นพระ
พุทธ ๒๔ องค์ ซึ่งท่านหมายถึงอดีตพุทธทั้งหลายในที่นี้”

ตามเนื้อความในคัมภีร์มรรตถกถาฉันนี้ ทำให้เห็นชัดด้วย เห็นได้ว่าภาพพระพุทธ ๒๔
องค์นั้น ได้แก่อดีตพุทธนั่นเอง

พระพุทธ ๓ องค์ต้น คือ พระคันทังกร พระเมธังกร และพระสรณังกร นั้น ไม่นับ
เพราะพระผู้มีพระภาคของเรายังไม่ได้รับพยากรณ์จากด้านของท่านเหล่านั้น พระองค์ทรงได้รับ
พยากรณ์ว่าจะได้เป็นพระพุทธเป็นครั้งแรกทีเดียวแต่พระที่บังกร ซึ่งเวลานั้นพระพุทธของเรา
เป็นดุเมธดาบศ แต่ณเป็นต้นมา ก็ได้รับพยากรณ์จากพระพุทธทุกองค์ กระทั่งถึงพระกัณโถ
และองค์พระผู้มีพระภาคของเรา ก็คือเป็น บัจุบันพุทธ เพราะฉะนั้น ตามที่ข้างภาพเขียนพระพุทธ
ไว้ ๒๔ องค์ ที่ผนังถ้ำนั้น จึงหมายถึงพระอดีตพุทธ คือ ในจำนวนพระพุทธ ๒๔ องค์ ดังกล่าว
มาเดอนั้น ยก ๓ องค์เบของต้น ได้แก่พระคันทังกร พระเมธังกร และพระสรณังกร
และยกองค์สุดท้าย ได้แก่พระสัถยโคดม ซึ่งเป็นผู้ทรงบำเพ็ญบารมีและเป็นพระพุทธองค์
บัจุบันออกได้ จึงเขียนไว้ด้านละ ๖ องค์ รวม ๔ ด้าน เป็นพระพุทธ ๒๔ องค์ พอดี^(๑)

ในจินกาดมาตีปกรณ ซึ่งอาศัยข้อความจากคัมภีร์พุทธวงศ์ คัมภีร์สุมังคลวาทินีและ
คัมภีร์ทปวงศ์ เป็นต้น ได้กล่าวพรรณนากับและพระพุทธรูปที่ทรงอุบัติในภพนั้น ๆ ดังต่อไปนี้

สารมณฑกัป มีพระพุทธร ๔ องค์ คือ

๑. พระคันหังกโร
๒. พระเมธังกโร
๓. พระสรณังกโร
๔. พระทปังกโร

สารกัป มีพระพุทธร ๑ องค์ คือ

๑. พระโกณฑัญญโณ

สารมณฑกัป มีพระพุทธร ๔ องค์ คือ

๑. พระมังคโล
๒. พระตุมนโ
๓. พระเววโต
๔. พระโสภิตโ

วรกัป มีพระพุทธร ๓ องค์ คือ

๑. พระอนโนมทัสสี
๒. พระปทุมโม
๓. พระนารโท

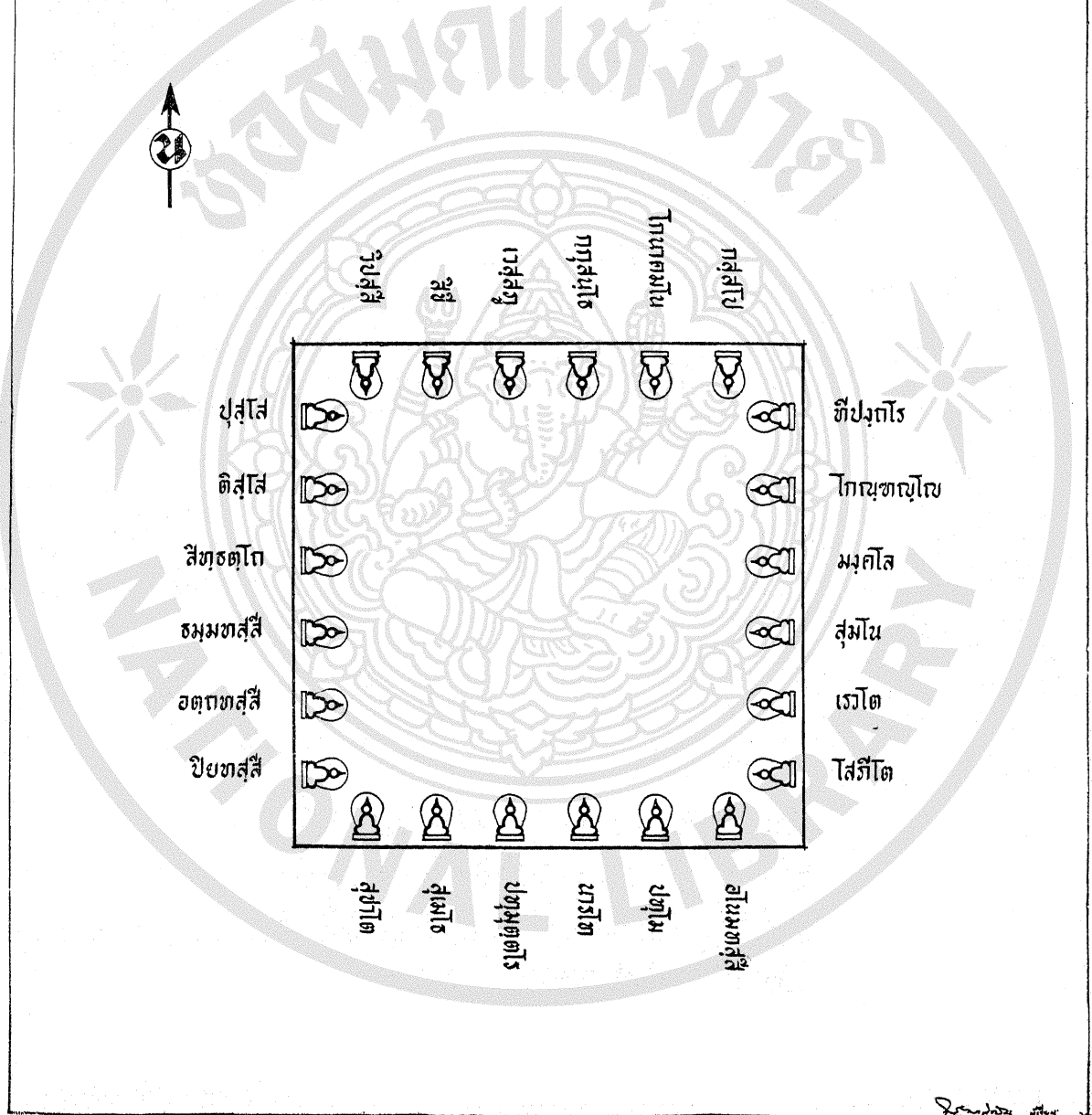
สารกัป มีพระพุทธร ๑ องค์ คือ

๑. พระปทุมุตตรโ

มณฑกัป มีพระพุทธร ๒ องค์ คือ

๑. พระสุเมโ
๒. พระสุชาโค

พระอติตายุบาท
ภาพจิตรกรรมฝาผนังถาวร
 ในกรุภายในองค์พระปรางค์ใหญ่ วัดราชนัดดา
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แผนผังหมายเลข 4

วรกัป มีพระพุทธรูป ๓ องค์ คือ

๑. พระปิตุทัตต์
๒. พระอัครทัตต์
๓. พระขมทัตต์

สารกัป มีพระพุทธรูป ๑ องค์ คือ

๑. พระติชทัตต์

มณฑกัป มีพระพุทธรูป ๒ องค์ คือ

๑. พระติชทัตต์
๒. พระบุตทัตต์

สารกัป มีพระพุทธรูป ๑ องค์ คือ

๑. พระวิปัสสิทัตต์

มณฑกัป มีพระพุทธรูป ๒ องค์ คือ

๑. พระติชทัตต์
๒. พระเวสสทัตต์

ภัทธกัป หรือสุนทรกัป มีพระพุทธรูป ๔ องค์ คือ

๑. พระกุกสันโธ
๒. พระโกนาคมน
๓. พระกัสสป
๔. พระโคตม

รวมทั้งหมด เป็นพระพุทธรูป ๒๘ องค์ และเมื่อยกเว้น ๓ องค์ข้างต้น คือ พระคันหันังโกโร พระเมฆังโกโร และพระสรณังโกโร เดี่ยวแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาคของเรายังมีได้รับพยากรณ์จากด้านักพระพุทธรูป ๓ องค์นั้น กับยกเว้นพระโคตม ซึ่งนับว่าเป็นพระผู้มีพระภาคของเราองค์ปัจจุบัน ก็ได้จำนวนที่เหลือ ๒๕ องค์ ครบถ้วน

อนึ่ง พระนามของพระพุทธรูปดังกล่าวมานี้ ในที่มาทุกแห่ง มีคำต่อท้ายเป็นสร้อยหรือวิเศษณ์ของพระองค์ เช่น พระพุทธรูปนารโท ในอาฏานาฏิยสูตร ว่า นารโท วรสารถิ แปลว่า พระพุทธรูปนารท เป็นดั่งรัถีผู้ประเสริฐ ในคัมภีร์พุทธวงศ์ ว่า นารโท นาม นามเนน อสโม

313

294 . 31875

✓ 5280

อุปปฏิปกุโล แปลว่า พระนามพระพุทธรูป ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน หาบุคคลเทียมกันมิได้ แต่ในกรพระปรางค์วัดราชบูรณะนี้ ว่า นารโท นรสีโหว แปลว่า พระพุทธรูป เป็นตั้งว่าบุษย์เกิดจากดาดังราชด้ห้ และในกรนี้ มีสร้อยหรืออวเสดณะ ต่อจากพระนามทุกพระองค์ เป็นที่น่าเลียดคายอย่างย้ง ที่อักษรเขียนไว้บนถบเดือน ดังแห่งไม่ปรากฏเส้นอักษรไว้โดย หากแต่ต้นนิษฐานว่า ต้องมีพระนามอวเสดณะทุกพระองค์เท่านั้น จึงไม่สามารถทราบได้ว่า พระพุทธรูปของค่นนี้ เขียนพระนามอวเสดณะกันไว้อย่างไร และยังหาที่มาของพระนามอวเสดณะนั้นไม่ได้ จึงขอฝากท่านผู้รู้และนักศึกษาวิจจารณากันต่อไป

เฉพาะพระพุท ๒๔ พระองค์ ของนำประวัติย่อ ตามที่มีในคัมภีร์พุทธวงศ์และในหนังสือชินกาลมาดิปกรณ์ มาเล่าไว้ดังต่อไปนี้

๑. พระที่บังกโร พระกายสูง ๘๐ ศอก บำเพ็ญบารมี ๑๖ องค์ไชยเด่นกับเป็นพระราชโอรสของพระนางสุเมธา มเหสีของพระเจ้าสุทโธทัญหรือสุทโธทัญ ในนครมมวัตติครองชราवादอยู่ ๑๐,๐๐๐ ปี ทรงช้างเผือกออกมหาภิเนษกรรมณ (ออกบวช) ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๑๐ เดือน ครดิฐเป็นพระพุท ที่คงไม่มีปณติ (ไม่เลียบ) ดำรงพระชนม์อยู่ ๑๐๐,๐๐๐ ปี ปรีนิพพานที่นันทาราม

๒. พระโกณฑัญญโญ พระกายสูง ๘๐ ศอก บำเพ็ญบารมี ๑๖ องค์ไชยเด่นกับเป็นพระราชโอรสของพระนางสุชาดา มเหสีของพระเจ้าอนันทหรืออนันท ในนครมมวัตติครองชราवादอยู่ ๑๐,๐๐๐ ปี ทรงราชรถเผือกออกมหาภิเนษกรรมณ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๑๐ เดือน ครดิฐเป็นพระพุท ที่คงไม่ดัดถยาน (ไม่ขานาง) ดำรงพระชนม์อยู่ ๑๐๐,๐๐๐ ปี ปรีนิพพานที่จันทาราม

๓. พระมังกโล พระกายสูง ๘๐ ศอก บำเพ็ญบารมี ๑๖ องค์ไชยเด่นกับเป็นพระราชโอรสของพระนางอุตตรา มเหสีของพระเจ้าอุตตร ในนครอุตตร ครองชราवादอยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงม้าเผือกออกมหาภิเนษกรรมณ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๘ เดือน ครดิฐเป็นพระพุท ที่คงไม่นาค (ขุนนาค) ดำรงพระชนม์อยู่ ๘๐,๐๐๐ ปี ปรีนิพพานที่อุทยานเวดตัญ

๔. พระสุมนิ พระกายสูง ๘๐ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏว่านานเท่าไร เป็นพระราชโอรสของพระนางตีริมา มเหสีของพระเจ้าสุทตตะ ในนครเมฆะ ครองชราवादอยู่

๘,๐๐๐ ปี ทรงช้างเผือกออกมหาภิเนษกรรม ณ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๓๐ เดือน ครดิษฐ์เป็น พระพุทธรูปที่คงไม้นาค (บุพนาศ) ดำรงพระชนม์อยู่ ๘๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่อังการาม

๕. พระเรวโต พระกายสูง ๘๐ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏว่านานเท่าไร เป็น พระราชโอรสของพระนางวิมลาหรือวิมลา มเหสีของพระเจ้าวิมลา ในนครสุทนต์ยวดี ทรง ฌราวาสอยู่ ๖,๐๐๐ ปี ทรงรถเผือกออกมหาภิเนษกรรม ณ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๖ เดือน ครดิษฐ์เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้นาค (บุพนาศ) ดำรงพระชนม์อยู่ ๖๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่ มหาบุรี

๖. พระโสภโธ พระกายสูง ๕๘ ศอก บำเพ็ญบารมี ๕ องค์ไชยแดนกับ เป็นพระ ราชโอรสของพระนางสุทนต์มา มเหสีของพระเจ้าสุทนต์ ในนครสุทนต์ยวดี ทรง ฌราวาสอยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงพระดำเนินด้วยพระบาทเผือกออกมหาภิเนษกรรม ณ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๗ วัน ครดิษฐ์เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้นาค (บุพนาศ) ดำรงพระชนม์อยู่ ๘๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพาน ที่มหาธรรม

๗. พระอินมทสสี พระกายสูง ๕๘ ศอก บำเพ็ญบารมี ๑๖ องค์ไชยแดนกับ เป็นพระ ราชโอรสของพระนางยโสธรา มเหสีของพระเจ้ายโสธรหรือยโสธนต์ ในนครจันทวดี ทรง ฌราวาสอยู่ ๓๐,๐๐๐ ปี ทรงดิวิกา (วอ) เผือกออกมหาภิเนษกรรม ณ ทรงกระทำ ความเพียรอยู่ ๓๐ เดือน ครดิษฐ์เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้อชัน (ไม้รูกฟ้า) ดำรงพระชนม์อยู่ ๓๐๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่มมาราม

๘. พระปทุโม พระกายสูง ๕๘ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏว่านานเท่าไร เป็นพระ ราชโอรสของพระนางอโธมา มเหสีของพระเจ้าปทุมหรืออโธม ในนครจัมปก ทรง ฌราวาส อยู่ ๓๐,๐๐๐ ปี ทรงรถเทียมม้าเผือกออกมหาภิเนษกรรม ณ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๘ เดือน ครดิษฐ์เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้มหาโสณก (ไม้เพกา) ดำรงพระชนม์อยู่ ๓๐๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่มมาราม

๙. พระนารโธ พระกายสูง ๘๘ ศอก บำเพ็ญบารมี ๔ องค์ไชยแดนกับ เป็นพระ ราชโอรสของพระนางอนินมา มเหสีของพระเจ้าอโนเมหรืออโนเทว ในนครสุทนต์ยวดี ทรง ฌราวาส อยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงพระดำเนินด้วยพระบาทเผือกออกมหาภิเนษกรรม ณ ทรงกระทำความเพียร อยู่ ๗ วัน ครดิษฐ์เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้มหาโสณก ดำรงพระชนม์อยู่ ๘๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่ มมาราม ในเมืองสุทนต์บุรี

๓๐. พระปฐมุตโตโร พระกายสูง ๘๘ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏนานเท่าไร เป็นพระราชโอรสของพระนางสุชาดา มเหสีของพระเจ้าอานันทหรือสุนันทะ ในนครหังสวัตติ์ ครองขรรควาฬอยู่ ๓๐,๐๐๐ ปี ทรงพระดำเนินด้วยพระบาทเด็ดจอกมहाภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๗ วัน ครดิฐเป็นพระพุทธรูปที่คงไม่สลด (ไม่สน) ดำรงพระชนม์อยู่ ๓๐๐,๐๐๐ ปี ปรีนิพพานที่นันทาราม

๓๑. พระสุเมโธ พระกายสูง ๘๘ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏนานเท่าไร เป็นพระราชโอรสของพระนางสุทัตตา มเหสีของพระเจ้าสุทัตต ในนครสุทัตตนะ ครองขรรควาฬอยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงช้างเด็ดจอกมहाภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ถึงเดือน จำเริญเป็นพระพุทธรูปที่คงไม่นิมพ (ไม่เสด) ดำรงพระชนม์อยู่ ๘๐,๐๐๐ ปี ปรีนิพพานที่เมฆาราม

๓๒. พระสุชาโต พระกายสูง ๕๐ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏนานเท่าไร เป็นพระราชโอรสของพระนางปภาวดี มเหสีของพระเจ้าอุคค ในนครสุมังกค ครองขรรควาฬอยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงรถเทียมม้าเด็ดจอกมहाภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๘ เดือน ครดิฐเป็นพระพุทธรูปที่คงไม่มหาเวพุ (ไฟใหญ่) ปรีนิพพานที่ลัฏาราม

๓๓. พระปัยทสสี พระกายสูง ๘๐ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏนานเท่าไร เป็นพระราชโอรสของพระนางจันทาหรือจันทวดี มเหสีของพระเจ้าสุทินหรือสุทัต ในนครโนปมาหรือสุริยญญนคร ครองขรรควาฬอยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงราชรถเด็ดจอกมहाภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๖ เดือน ครดิฐเป็นพระพุทธรูปที่คงไม่กักกุช (ไม่กุม) ดำรงพระชนม์อยู่ ๘๐,๐๐๐ ปี ปรีนิพพานที่อัฐฐาราม

๓๔. พระอิตถทสสี พระกายสูง ๘๘ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏว่านานเท่าไร เป็นพระราชโอรสของพระนางสุทัตตนา มเหสีของพระเจ้าดำคร ในนครโถกิตหรือนครโถกณ ครองขรรควาฬอยู่ ๓๐,๐๐๐ ปี ทรงรถเทียมม้าเด็ดจอกมहाภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๓๐ เดือน ครดิฐเป็นพระพุทธรูปที่คงไม่จัมปค (ไม่จำปา) ดำรงพระชนม์อยู่ ๓๐๐,๐๐๐ ปี ปรีนิพพานที่อนมาราม

๓๕. พระธัมมทสสี พระกายสูง ๘๐ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏว่านานเท่าไร เป็นพระราชโอรสของพระนางสุนันทา มเหสีของพระเจ้าธรรณ ในนครธรรณ ครองขรรควาฬอยู่

๘,๐๐๐ ปี ทรงพระดำเนินด้วยพระบาทเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๗ วัน ครัตูรู้เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้พินพด (ไม้มะพลับ ลงอาจารย์แปลว่า ไม้มะกล่ำเครือ) ดำรงพระชนม์อยู่ ๓๐๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่เกตุาราม

๓๖. พระสัทธัตโต พระกายสูง ๖๐ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏว่านานเท่าไร เป็นพระราชโอรสของพระนางสุมัตถาหรือสุมัตถา มเหสีของพระเจ้าชัยเสนหรืออุเทน ในนครเวภาระ ทรงสุวรรณดิวิกา (วอทอง) เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๓๐ เดือน ครัตูรู้เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้กนิณการ ดำรงพระชนม์อยู่ ๓๐๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่ทอนมาราม

๓๗. พระติสโส พระกายสูง ๖๐ ศอก บำเพ็ญบารมีไม่ปรากฏว่านานเท่าไร เป็นพระราชโอรสของพระนางปทุมมา มเหสีของพระเจ้าชนันดาหรือชนันตะ ในนครเขมะ ครองพระวาทอยู่ ๗,๐๐๐ ปี ทรงรทเทียมน้ำเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๘ เดือน ครัตูรู้เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้ถันนะ (ไม้ประดู่ลาย) ดำรงพระชนม์อยู่ ๓๐๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่นันทาราม

๓๘. พระปุตโส พระกายสูง ๕๘ ศอก บำเพ็ญบารมีครบถ้วนแล้ว เป็นพระราชโอรสของพระนางดิวิมา มเหสีของพระเจ้าชัยเสนหรือชนเสน ในนครกาดหรือกาดิยะ ครองพระวาทอยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงช้างเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๖ เดือน ครัตูรู้เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้ยามลกะ (ไม้มะขามข้อม) ดำรงพระชนม์อยู่ ๘๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่เสนาราม

๓๙. พระวิปัสสี พระกายสูง ๘๐ ศอก บำเพ็ญบารมีครบถ้วนแล้ว เป็นพระราชโอรสของพระนางพนัสมวดี มเหสีของพระเจ้าพนัสมะหรือพนัสมตะ ในนครพนัสมดี ครองพระวาทอยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงรทเทียมน้ำเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๘ เดือน ครัตูรู้เป็นพระพุทธรูปที่คงไม้ปาคดี (ไม้แคฝอย) ดำรงพระชนม์อยู่ ๘๐,๐๐๐ ปี ปรีณิพพานที่สุมิคตาราม

๔๐. พระสิจิ พระกายสูง ๓๗ ศอก บำเพ็ญบารมีครบถ้วนแล้ว เป็นพระราชโอรสของพระนางปภาวดี มเหสีของพระเจ้าอรุณหรืออรุณวันตะ ในนครอรุณวดี ครองพระวาท

อยู่ ๗,๐๐๐ ปี ทรงช้างเผือกออกมหาภิเนษกรรม ณ ทรงกระทำความเพียรอยู่ ๘ เดือน ครั้น
เป็นพระพุทธรูปทองคำไม่บุณฑริก (ไม้กุ่มบกหรือไม้มะม่วงบ่า) ดำรงพระชนม์อยู่ ๗๐,๐๐๐ ปี
ปรินิพพานที่ทุ่งสำราญ

๒๓. พระเวสสกุ พระกายสูง ๖๐ ศอก บำเพ็ญบารมีครบถ้วนแล้ว เป็นพระราชโอรส
ของพระนางยโสวดี มเหสีของพระเจ้าสุปปติหรือปุณณดี ในนครอนนะ ครองขรรษา
อยู่ ๖,๐๐๐ ปี ทรงสุวรรณฉวีกา (วอทอง) เสด็จออกมหาภิเนษกรรม ทรงกระทำความเพียร
อยู่ ๖ เดือน ครั้นเป็นพระพุทธรูปทองคำไม่หยาบ (ไม้ส้านหลวง) ดำรงพระชนม์อยู่ ๖๐,๐๐๐ ปี
ปรินิพพานที่เขมาราม

๒๔. พระกุกสันธิ พระกายสูง ๔๐ ศอก บำเพ็ญบารมีครบถ้วนแล้ว เป็นบุตร
พราหมณ์ มารดาชื่ออิตาชา บิดาชื่ออิตกัตติ ตำแหน่งปุโรหิตแนะนำอรรถธรรมของพระเจ้า
เชมกะ ในนครเชมวดี ครองขรรษาอยู่ ๕,๐๐๐ ปี นั่งรถม้าออกมหาภิเนษกรรม กระทำ
ความเพียรอยู่ ๘ เดือน ครั้นเป็นพระพุทธรูปทองคำไม่ดำ (ไม้ซีก) ดำรงพระชนม์อยู่ ๕๐,๐๐๐ ปี
ปรินิพพานที่เขมาราม

๒๕. พระโกนาคมน พระกายสูง ๒๐ ศอก บำเพ็ญบารมีครบถ้วนแล้ว เป็นบุตร
พราหมณ์ มารดาชื่ออิตรา บิดาชื่ออิตกัตติ ในเมืองโศภวดี ครองขรรษาอยู่ ๓,๐๐๐ ปี
ช้างออกมหาภิเนษกรรม กระทำความเพียร ๖ เดือน ครั้นเป็นพระพุทธรูปทองคำไม่อุทุมพร
(ไม้มะเดื่อ) ดำรงพระชนม์อยู่ ๓๐,๐๐๐ ปี ปรินิพพานที่บัพพตาราม

๒๖. พระกัสสป พระกายสูง ๒๐ ศอก บำเพ็ญบารมีครบถ้วนแล้ว เป็นบุตร
พราหมณ์ มารดาชื่ออนนดี บิดาชื่อพรหมทัต ในนครพาราณสี ครองขรรษาอยู่ ๒,๐๐๐ ปี
เดินเท้าออกมหาภิเนษกรรม กระทำความเพียร ๗ วัน ครั้นเป็นพระพุทธรูปทองคำไม่นิโครช
(ไม้ไทร) ดำรงพระชนม์อยู่ ๒๐,๐๐๐ ปี ปรินิพพานที่เจดีย์ยะอุทยาน ในนครเจดีย์ยะกาติกรรัฐ

๗. เครื่องประดับเศียร

ของ

นายจีน อยู่ดี

หัวหน้าแผนกวิชาการ กองโบราณคดี

ในบรรดาเครื่องทองที่คนร้ายลักขุดได้ที่กรุในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ อำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังที่นำส่งใจอยู่ ๒ ชิ้น คือ

๑. เครื่องทอง ที่บางท่านเรียกว่า จุดมงกุฏ ทรงหน้าเต้า (ดูรูปหน้า ๗๕)

๒. เครื่องทอง ที่เรียกว่า มาดาทองคำ ใช้เส้นทองถัก (ดูรูปหน้า ๘๐)

สำหรับชิ้นที่ ๑ เป็นอะไรกันแน่ ได้ตรวจดูหลักฐานตามตัวหนึ่งตั้งจากตำนานเครื่องต้น
ศรีกรุงศรีอยุธยา (๑) ปรากฏดังนี้

พระมหากษัตริย์

เครื่องสวมพระเศียร

ในโอกาส

๑. ทรงพระชฎาพระเกยวเพชร ทับทิม มรกต	ได้จัดออกแขกเมือง
มีดตามฉดองพระองค์	
๒. ทรงพระมาดา พระกัณฐ์ ๕ ยอดดั่ง	ได้จัดพระพุทธรูป
(ชฎามหากษัตริย์)	
๓. ทรงพระชฎาดัดตามฉดองพระองค์	ได้จัดไปพระราชทานเพลิงศพ วัดไชย
	วัฒนาราม
๔. ทรงพระมาดาฝรั่งพระเจ้าด้เทศชนนกันนอน	ดั่งพยุหยาตราแต่ทำเจ้าด้นุก
	ชนไปจน
	พระพุทธรูป
๕. ทรงพระชฎาชาวริมทองดัดตามดี	ได้จัดไปถึงปากน้ำทุ่งบ้านใหม่
(ชฎาพอก)	

๑. อธิบายตำนานเครื่องต้นโบราณ ในวารสารศิลปากร ปีที่ ๗ เล่ม ๓-๔-๕-๖-๗

๖. ทรงพระมาตาเจ้าผู้สูงศักดิ์ชนนกกตัง เสด็จไปวัดพระศรีรัตนเพชญ์และฉลองวัด
๗. ทรงเครื่องพระมหาพิชัยมงกุฏ ทรงมหาพิชัยราชรถและพระที่นั่ง
๘. ทรงพระมาตาตง (ยันต์) ราชะ (เป็น) ชับใน เครื่องพระราชพิชัยสงครามสำหรับชนช้าง
๙. ทรงเครื่องทรงประพาศพระ (มาลา) เสด็จเทิน เสด็จไปดพบูรีและสระแก้วหน้าโชน แด
ถ่อมเดื่อ แดขึ้นห้างจับเดื่อ

(ไม่ได้ระบุถึงมงกุฏทรงน้ำเต้าไว้ เข้าใจว่าตำนานเครื่องต้นนั้นคงจะบันทึกในแผ่นดิน
พระเจ้าปราสาททอง หรือแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายหลังที่มีมงกุฏแบบทรง
น้ำเต้า เพราะวัดไชยวัฒนารามเพิ่งจะสร้างในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง)

พระมหาอุปราช

ทรงเครื่องทุกอย่าง (หรือบางอย่าง ไม่กล่าวชัด) เหมือนพระเจ้าแผ่นดิน แต่มิให้
ต้องดีเครื่องคันและฉลองพระองค์ ถดพระสุพรรณมาตย์ (ดอกไม้ที่เสียบข้างพระชฎา ซึ่งทุก
วันนี้เรียกใบสน ว่าพระยี่ก่า)

เจ้าฟ้าเทียบพระมหาอุปราช

ทรงพระชฎากาบคำ (ชฎาพอกมีกาบเป็นลายกร้อยริ้วแหลม ประกับยอดขึ้นไป
๔ ทิศ อันนี้บังคับให้ของเจ้าฟ้าสิ้นกว่าของพระมหาอุปราช)

เจ้าฟ้า

อย่างที่ ๑ ทรงเกี้ยวพระอุไรดอกไม้ทิศ อย่างที่ ๒ พระชฎาตามดีดของพระองค์

หลักฐานที่เป็นดังของ ได้แก่ภาพพระเศวตของค่ายอดพรหมพักตร์ ซึ่งอยู่ในกรุเดียวกับที่
กามมัตถายนุเป็นรูปประทับนั่ง ที่พระเศียรทรงพระชฎาหรือมงกุฏยอดทรงน้ำเต้า (ดูรูป
หน้า ๔๔) แบบเดียวกับ เครื่องประดับเศียรชั้นที่ ๑ หลักฐานปัจจุบันนี้ได้แก่มงกุฏหัวโชน ที่

เรียกกันว่า มงกุฏยอดหน้าเต้า และมงกุฏยอดหน้าเต้าเฟื่อง ตัดขึ้นตรงมาใช้กับเจ้านาย เช่น พิภก
ผู้เป็นน้องกษัตริย์เมืองดงกา

พิจารณาประกอบกับสิ่งอื่นที่พบในกรูเดียวกัน คือ เครื่องราชกกุธภัณฑ์จำต้องและ
พระแสงดาบ ชวนให้สันนิษฐานว่า เครื่องประดับเศียรทรงหน้าเต้า คงจะเป็นส่วนบนของมงกุฏ
ส่วนล่างอาจจะหายไปจนร่ายดักเอาไปซ่อนไว้ที่อื่น เพราะรูปที่ลายฉลุบนทาบของพระเศียรทองคำ
ยอดพรหมพักตร์ มีมงกุฏครอบทั้งส่วนบน (ทรงหน้าเต้า) และส่วนล่าง มงกุฏนั้นควรจะเป็นของ
พระมหากษัตริย์องค์ใดองค์หนึ่ง เพราะถ้าเป็นเครื่องทรงของเจ้าชายพระยาและเจ้าหญิงพระยา
ควรจะมี ๒ ชุด

ที่มาของยอดมงกุฏทรงหน้าเต้านั้น ก็คือ เดิมชายไทยได้ผสมสูงและโพกผ้า พยานหลักฐาน
ที่เป็นรูปสมัยพุทธศักราช ได้แก่รูปสมัยอยุธยา เดชที่ อ.ย. ๔๓ ขณะนี้อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
(ดูรูปข้างบนในหน้า ๕๓) ที่พระเศียรของรูปดังกล่าวจะเห็นผมสูงมีรอยแถบผ้ารัดหรือผูกโดยรอบ
คล้ายผมจุก อีกรูปหนึ่ง เป็นรูปสมัยอยุธยา เดชที่ อ.ย. ๕๔ (ดูรูปบนในหน้า ๕๗) ขณะนี้อยู่ใน
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ยอดพระเศียรผ้ารัดรอบผมสูง แปลงรูปไปเป็นผ้าแถบพันหลายชั้น

เริ่มจะมีเค้าเป็นรูปทรงหน้าเต้า และมีกระบังหน้า ส่วนล่างรอบด้านหลังของพระเศียร ทำเป็น
ทวดตายค้ายตายถัก (โปรดเปรียบเทียบกับรูปในหน้า ๕๕)

การวิวัฒนาการของมงกุฎทรงหน้าเต้า คงจะเป็นดังนี้

ขั้นที่ ๑ เดิมไว้ผมสูงและโพกผ้า

ขั้นที่ ๒ ค่อยมามีผ้าแถบหรือเชือกผูกมัดผมสูง เช่น
เดียวกับผูกผมจุกเด็ก

ขั้นที่ ๓ ประดิษฐ์เครื่องครอบยอดผมสูงมีลักษณะ
โปร่งด้วยทองหรือเงินแวววาวฐานะ มีรูปทรงหน้าเต้า

ขั้นที่ ๔ มีกรอบหน้า ผ้าโพกเปลี่ยนเป็นส่วนต่าง
ของมงกุฎทำเป็นทวดตายค้ายตายถักแล้วมีกรรเจียกจอน

ขั้นที่ ๕ เมื่อตัดผมสั้น เป็นแบบที่เรียกว่าทรงมหาด
ไทย ยอดผมสูงหายไป รูปทรงหน้าเต้า ก็ไม่มีความหมาย
เพราะไม่มีผมสูงแล้ว ยอดมงกุฎก็เปลี่ยนไปเป็นยอดแหลม
มงกุฎทรงหน้าเต้าเดิมเป็นเครื่องทรงพระมหากษัตริย์กตัญญู
จึงมาเป็นเครื่องทรงของเจ้านาย เช่น พิกาก คนรุ่นหลังดัดแปลง

บรรลัษณ์
ยอดหน้าเต้าเพื่อง

ไม่ทราบว่าเป็นบริเวณที่เป็นทรงน้ำเต้านั้นเคยเป็นมณ เมื่อทำมงกุฏทรงน้ำเต้าสำหรับเป็นหัวโขน
ก็ทำดีด้าไว้ครั้งที่เคยเป็นมณสูง

สำหรับ เครื่องประดับเศียรชั้นที่ ๒ นั้นเป็นแบบเดียวกับเครื่องประดับพระเศียร
ที่รูปดัมฤทธี เลขที่ ๘๐๐ ก. อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ดูรูปหน้า ๘๑) ซึ่งศาสตราจารย์
ยอช เซเค็ด ว่าเป็นเจ้าหญิงกรุงศรีอยุธยา^(๑) ในกฎหมายเก่าเล่ม ๒ ว่าด้วยกฎ
มณเทียรบาลกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงเครื่องประดับเศียรดังนี้ว่า

- (๑) “ พระอัครมเหสี พระราชเทวี ทรงราโชประโคมมิ่งกุฎเกือกทอง
- (๒) พระราชเทวี พระอัครชายาทรงราโชประโคมมิ่งกุฎทรงพระมาตามวยหางหงส์
- (๓) ดูกเชอเอกโท ได้เศียรเพชร^(๒) มวยกตม
- (๔) หาดนเอกโท ได้เศียรเพชร มวยกตม
- (๕) แม่เจ้าذنองพระโอรส ได้ذنองเกล้า
- (๖) ชะแม่หนูนหยิก ได้เกี่ยวคอกไม้ไหวแซม
- (๗) โขนเกล้ารัตแครง
- (๘) เมียนา ๓๐,๐๐๐ หัวเมืองทั้งสี่ เมืองานได้เศียรเพชรมวย เมียนาคุดคัมภักเกล้า
หนูนหยิกเกี่ยวแซม
- (๙) เมียนา ๕,๐๐๐ นา ๓,๐๐๐ หนูนหยิกแซม”

เครื่องประดับเศียรชั้นที่ ๒ ที่ได้จากวัดราชบูรณะนี้ เข้าใจว่าเป็นพระมาตามวย
หางหงส์ของพระราชเทวี พระอัครชายา

เฉพาะถวดยานนั้น ค่ายถ่ายที่ได้จากภาพเขียนในซุ้มพระพุทธรูป วัดเจดีย์เจ็ดแถว อำเภอ
ศรีดงขุนาญ และถ่ายจากวิหารพระศรีอารีย วัดพระเชตุพน อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย
น่าสังเกตว่าเครื่องยุชยาตอนต้น ในด้านวัฒนธรรมมีบางอย่างคล้ายกับสุโขทัย เช่น

๑. Journal of Siam Society Vol. XVI Pt 1 เรื่อง Note sur une statue de Princesse
siamoise de l'époque d'Ayudhya par G. Coedès.

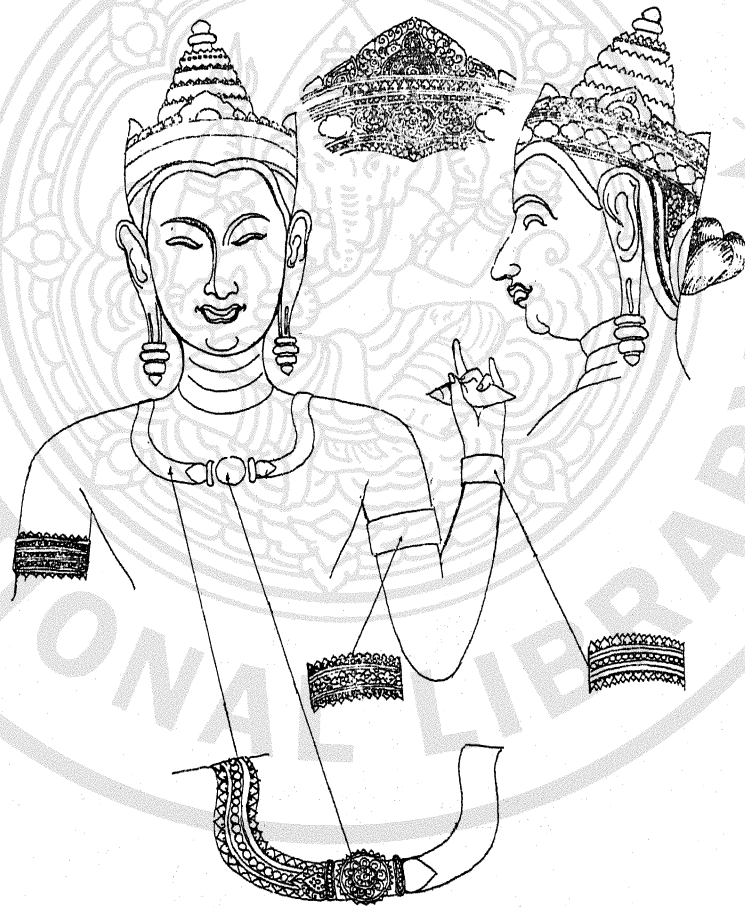
๒. เข้าใจว่าเพี้ยนมาจากศัพท์ว่า สิริเวรณะ หรือ ศิริเพรณ แปลว่า เครื่องพันธรีษะ หรือ ผ้าโพกเศียร

๑. พระพิมพ์แบบสุโขทัย ชุดได้ที่กรุวัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. พระพิมพ์แบบอู่ทอง พบในกรุวัดมหาธาตุ อำเภอเมืองสุโขทัย

๓. ศิวะหนังก้อนแบบสุโขทัยมีทองคำพระพิมพ์ทำด้วยดินบุก พบที่กรุวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔. ดวดลายที่มณฑลของเทวรูปสมัยสุโขทัย เหมือนกับดวดลายที่มณฑลพระพุทธรูปทรงเครื่องสมัยอยุธยา.

รูปพระนารายณ์แบบสุโขทัย ส.ข. ๑๕

ฝีมือวาดลายเส้นของนายประพัฒน์ โยธาประเสริฐ

๘. คำอ่านจารึก

ของ

นายน้ำ ทองคำวรรณ

(๑) คำอ่านจารึกอักษรขอมบนลานทอง

ลักษณะตัวอักษรแบบสมัย พ.ศ. ๑๘๐๐

(ดูรูปหน้า ๘๒)

พบในกรุ ๓ ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กมรเตง
รามาภิ
นันท

ศรีรัตนสุทธานุชวรวิสุทธิโรหิต

โอย^(๑)

(๑) โอย = อวย แปลว่า “ให้” ถ้าคำ “โอย” นี้ อยู่หลังนามใดแล้ว แสดงว่า นามนั้นเป็นตำแหน่งที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้น ในสุพรรณบัฏนี้คงจะหมายความว่า “กมรเตงธรรมาภิธาน” ได้เลื่อนตำแหน่งเป็น “ศรีรัตนสุทธานุชวรวิสุทธิโรหิต”

(๒) คำอ่านจารึกอักษรจีนบนแผ่นทอง

(ดูรูปหน้า ๘๒)

ชีว

ชีว

น้ำ

ป

อ่าน — ชีว ป น้ำ ชีว

(๑) (๒) (๓) (๔)

— แปล —

(ขอให้มี) (๑) อายุ (ยืน) (๒) เหมือน (๔) ภูเขา (๓) ได้

(๓) คำอ่านจารึกเหรียญทอง อักษรอาหรับ

(ดูรูปหน้า ๙๒)

พบในกรุ ๒ ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านหน้า	{	๑. ซุลตาน
		๒. ออล อาเคล
ด้านหลัง	{	๑. ไชนูลา
		๒. บิดิน...
		๓.

— คำแปล —

(ด้านหน้า) พระเจ้าแผ่นดินที่เที่ยงธรรม

(ด้านหลัง) ทรงพระนามว่า “ไชนูลาบิดิน....”

เหรียญทองที่พบในกรุ ๒ เหรียญ ด้านหน้าจารึกข้อความเหมือนกันทั้งสองเหรียญ แต่ด้านหลังของอีกเหรียญหนึ่ง ยังอ่านไม่ได้ ปรากฏในหนังสือ The coins of India ของ E.J. Brown หน้า ๘๓ ว่ามีกษัตริย์ พระนามว่า ไชนูลาบิดิน เสด็จราชย์อยู่ในแคว้นกษัมร์ ระหว่างคริสต์ศักราช ๑๔๒๐-๑๔๗๐ (พุทธศักราช ๑๙๖๓-๒๐๑๓)

ถ้าองค์เดียวกันกับกษัตริย์ไชน-อูล-อาบิดิน ก็มีประวัติย่อ ดังนี้

กษัตริย์ ไชน-อูล-อาบิดิน แห่งแคว้นกษัมร์

เมื่อกษัตริย์ฮันดูครองแคว้นกษัมร์ ขึ้นพระชนม์แล้ว ซาห์ มิร์ซา ซึ่งเป็นมุสลิมและรับราชการอยู่กับกษัตริย์ฮันดูนั้น ได้ยึดอำนาจครองแคว้นกษัมร์ต่อมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๓๓๘ หรือ ๑๓๔๖ (พ.ศ. ๑๘๘๒ หรือ ๑๘๘๕) ในพระนามว่า ซามัด-อูล-ดীন-ซาห์ และโปรดให้สร้าง

เงินตราประทับพระนามของพระองค์ขึ้นใช้ ดันพระชนม์เมื่อ ค.ศ. ๓๓๔๙ (พ.ศ. ๑๘๙๒) ถัดนั้น
พระโอรส ๔ องค์ ได้ครองราชสมบัติสืบต่อกันมา รวมเวลาดาว ๔๖ ปี องค์สุดท้ายใน ๔ พระองค์
นั้น มีพระนามว่า คุคุบ-อุตุ-คิน ดันพระชนม์เมื่อ ค.ศ. ๓๓๙๕ (พ.ศ. ๑๙๓๘) พระโอรส
พระนามว่า ดิกันดาห์ ครองราชสมบัติต่อมา กษัตริย์ดิกันดาห์ ทรงมีสัมพันธ์ไมตรีกับอามัร
คัมรุ ชาวเตอร์ก ซึ่งนำกองทัพเข้ามารุกรานอินเดียภาคตะวันตกเฉียงเหนือและยึดนครเดลีได้
ในระยนั้น แม้จะมีได้ทรงพบปะกัน แต่ก็ได้ทรงแตกเบียดกันระหว่างกษัตริย์ ๒ พระองค์
กษัตริย์ดิกันดาห์ ทรงมีพระทัยกว้างขวางเพื่อตอบคฤศที่รวมคำัดนาบพระองค์ จึงเป็นทาง
ชักนำให้นักปราชญ์ชาวมุสลิม ผู้คงแก่เรียน เดินทางจากเปอร์เซีย อารเบียและเมโสโปเตเมีย
เข้ามาสู่ราชสำนักของพระองค์เป็นอันมาก กษัตริย์ดิกันดาห์ดันพระชนม์เมื่อ ค.ศ. ๑๔๑๖
(พ.ศ. ๑๙๕๙) พระโอรสองค์ใหญ่พระนามว่า อาดีชาห์ ดับราชสมบัติต่อมาได้ ๓-๔ ปี ถัด
พระอนุชาแย่งราชสมบัติ พระอนุชาองค์หนึ่งพระนามว่า ซาฮี ข่าน ได้ขึ้นครองราชสมบัติเมื่อ
ค.ศ. ๑๔๒๐ (พ.ศ. ๑๙๖๓) ในพระนามว่า ไชน-อุตุ-อาบิดิน (Zain-ul-Ābidin) และดันพระชนม์
เมื่อเดือนพฤศจิกายนหรือธันวาคม ค.ศ. ๑๔๗๐ (พ.ศ. ๒๐๑๓) รวมเวลาครองราชย์ ๕๐ ปี

ไชน-อุตุ-อาบิดิน เป็นนักปกครองที่ทรงมีพระเมตตาโอบอ้อมอารี ทรงจัดการปกครอง
บ้านเมืองให้อยู่ในความสงบและเจริญรุ่งเรือง ด้วยพระปรีชาสามารถ แม้จะทรงเป็นมุสลิม
แต่ก็มีพระทัยกว้างขวาง ทรงชักชวนพวกพราหมณ์ซึ่งพากันละทิ้งบ้านของหนีไปอยู่ในแคว้นอื่น
ในรัชสมัยก่อนรัชกาลของพระองค์ ให้กลับคืนมา ทรงรับชาวฮินดูผู้คงแก่เรียนให้เข้าตั้งคมของ
พระองค์ ทรงประทานเล่ห์ภาพแก่พลเมืองในการนับถือและปฏิบัติศาสนกิจตามความพอใจ
พระองค์เองก็ทรงรอบรู้อย่างดีในภาษาหลายภาษา เช่น เปอร์เซีย ฮินดี และทิเบต ทรงอุปถัมภ์
บำรุงวรรณคดี จิตรกรรม และดนตรี ให้รุ่งเรืองขึ้นในอาณาจักร และเป็นผู้ทรงริเริ่มให้แปล
คัมภีร์มหาภารตะและราชวงศ์นี้ จากภาษาสันสกฤต เป็นภาษาเปอร์เซีย และโปรดให้แปล
หนังสือคัมภีร์เป็นภาษาอาหรับและเปอร์เซียเป็นภาษาฮินดี ก็มาก ด้วยพระเกียรติกุณต่าง ๆ
เหล่านี้ จึงมีผู้เฉลิมพระนามถวายว่า “จักรพรรดิอักษาร์แห่งกษัมร”^(๑)

๑. จาก An Advanced History of India by Majumdar, Raychaudhuri & Datta

(๔) คำอ่านจารึกอักษรไทยและอักษรขอม

หลังพระพิมพ์ดิบ

ซึ่งพบในกรุ ๓ ในพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ลักษณะตัวอักษรไทย เป็นแบบสุโขทัย อักษรขอมแบบสมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนต้น

เขียนตามต้นฉบับ	เขียนอย่างปัจจุบัน
๑. พ... จันท สีองค์	๑. พ่อ... จันท สีองค์
๒. น้าสาม องค์	๒. น้า สาม- องค์
๓. พระพ...	๓. พระพ่อ...
๔. อนันพระพวย พระเขาท่งนี้ไคแป ด ตน	๔. อนันพระพ่อย พระเขาท่งนี้ไคแป- ด ตน
๕. พระพ...	๕. พระพ่อ...
กองรัต	กองรัต
๖. พระพญ	๖. พระพ่อย
๗. นโม (อักษรขอม)	๗. นโม
๘. พทอก	๘. พ่อทอก
๙. พระอุณ สามอง	๙. พระอุณ สามองค์
๑๐. นโม (อักษรขอม)	๑๐. นโม
๑๑. พอูนหัวพัน และเจ้าปดิม ๒๕๖	๑๑. พ่ออุณหัวพัน และเจ้าปดิม ๒๕๖
๑๒. นโม (อักษรขอม)	๑๒. นโม

๙. เครื่องราชูปโภค

บรรดาศักดิ์ปวตฺตที่พบในกรุภายในองค์พระปรางค์ วัดราชบูรณะ นั้น มีเครื่องราชูปโภคเป็นจำนวนมาก ที่ทำด้วยทองคำสลักงดงาม และบางชิ้นก็ฝังพลอยมณีประดับด้วยฝีมือช่างงดงาม บางชิ้นก็พอรู้กันได้ว่าเป็นวัตถุสิ่งหนึ่ง แต่บางชิ้นก็ยังไม่อาจวินิจฉัยได้ว่าเป็นอะไร และใช้ในโอกาสไหน จึงเป็นของที่ควรจะได้รับการพิจารณากันต่อไป แต่ในที่นี้ จะกล่าวถึงเครื่องราชูปโภคเหล่านั้นแต่เพียงบางชิ้น เท่าที่พอจะรู้จักกัน ตามรูปถ่ายที่นำมาพิมพ์ไว้ท้ายเล่มของหนังสือ

รูปในหน้า ๔๓

ภาพซ้ายและขวา

พระแสงดาบ

ด้ามฝัก ตัวจริงยาว ๑.๑๕ ม.

ภาพกลาง

พระทวย

(ด้ามถือ เขียนเติมขึ้นใหม่ โดยสันนิษฐาน เพื่อให้เห็นลักษณะและวิธีใช้) ในหนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบาย พระทวย ไว้ว่า “วัตถุอย่างหนึ่งเป็นคันด้ามหีบรองดั่งเครื่องราชูปโภค เช่น ขันได้เงินทองโปรย หรือพระสุพรรณศรีถวายพระมหากษัตริย์จากเบ้องคำสู่ที่ประทับ”

รูปในหน้า ๔๔

พระเต้า

หรือ สุวรรณังคาร ฝาทำเป็นพรหม ๔ หน้า

รูปในหน้า ๔๕

ภาพบน

เข้าใจกันว่า พระสุพรรณศรี แต่ภาชนะนมฝาจึงอาจเป็นเครื่องใช้อย่างอื่นก็ได้

ภาพล่าง

เป็นเครื่องราชูปโภคอย่างเครื่องเขียนหมาก แต่ของเหล่านี้ทำด้วยทองคำสลักงดงาม

รูปในหน้า ๔๖

ข้างหมอบ

ทำด้วยทองคำ สลักงดงามและฝังพลอยมณีประดับตรงคอมือรอยต่อถอดออกจากกันได้ ภายในถวงอาจใช้บรรจุสิ่งของได้

รูปในหน้า ๘๗

ภาพบน คงเป็น พายุหริศ หรือ ทองกร ๒ คู่ สดักเป็นดวงดาดยประดับพลอยมณีนีลต่าง ๆ

ภาพซ้าย ทำเป็นค้ว แมลงทับ ตรงคอกกับค้วทำเป็นฝาเบ็ดปิดได้ และมีสายสร้อยทองโยงไว้ เข้าใจว่าจะใช้เป็นขดยานค้ว

ภาพกลาง เส้นลวดทองคำ ค้ำเป็นกัณฑ์งหาเดียมทองสดักดวดดาดยงยา ท่านผู้อธิบายว่าใช้สำหรับเดียบดอกไม้ง เช่น ดอกมะติคุม

ภาพขวา เป็นทองคำม้งเดียนดวดร้อยคักกันไว้ ท่านผู้อธิบายว่า แค่งะชนเป็นทองตะเกา หรือ ทองสำเกา ใช้เป็นมาตราแดงเบียดนชอชาย มีขนาดต่าง ๆ ตามค่าที่ก่าหนดไว้ ถ้าทำด้วยเงินก็เรียกกันว่า เงินตะเกา หรือ เงินสำเกา

ภาพล่าง ทำเป็น หมากทองคำ ท่านผู้อธิบายว่าเป็น จันหมากทอง สำหรับใช้ในพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร

รูปในหน้า ๘๘

ภาพบน เข้าใจว่า เครื่องราชกกุธภัณฑ์จำลอง ทำด้วยทองคำดวน ขนาดเล็ก อาจสร้างขึ้นเป็นพุทธบูชา ได้มาแต่ได้ (จามร) กับวาดวนั้น และฉลองพระบาท (ได้มาเพียงชอนเดียว) อีกอันหนึ่งคงเป็นพัคโบท

ภาพล่าง กระโถน หรือ พระสุพรรณศรี